

Izgradnja filmske knjižnice

Bakić, Lea

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:536688>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za informacijske i komunikacijske
znanosti
Katedra za bibliotekarstvo

Zagreb, studeni, 2017.

**IZGRADNJA FILMSKE KNJIŽNICE:
S POSEBNIM OSVRTOM NA
*KNJIŽNICU ART-KINO U RIJECI***

DIPLOMSKI RAD

Mentorica:

Dr. sc. Daniela Živković, izv. prof.

Studentica:

Lea Bakić

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. O specijalnim knjižnicama.....	5
2.1. Temeljni pojmovi	5
2.2. Strategija razvoja specijalnih knjižnica u Hrvatskoj	7
2.3. Povijesna pozadina	8
2.4. Uloga specijalnog knjižničara	10
3. Utjecaj informacijske revolucije na knjižničnu djelatnost.....	11
3.1. Informacijska tehnologija u knjižnicama	11
3.2. Ekspanzija medija.....	13
3.3. Pojava filmskog medija	14
3.4. Audiovizualna i multimedijaska građa.....	16
3.5. Autorsko pravo i filmska građa u knjižnici	19
4. Pohrana filmskog gradiva i filmske građe	22
4.1. Diferencijacija pojmova <i>gradivo i građa</i> i njihov smještaj.....	22
4.2. Kinoteke.....	24
4.3. <i>Hrvatska kinoteka</i>	25
4.4. Filmska priručna knjižnica pri <i>Kinoteci</i>	26
4.5. Primjeri inozemnih filmskih knjižnica	27
4.5.1. <i>Filmska knjižnica Muzeja moderne umjetnosti</i>	27
4.5.2. <i>Knjižnica Margaret Herrick</i>	28
5. <i>Knjižnica Art-kino</i> u Rijeci	29
5.1. Povijest kinematografa	29
5.2. Razvoj <i>Art-kina Croatia</i>	30
5.3. Nastanak <i>Knjižnice Art-kino</i>	32
5.4. Izgled <i>Knjižnice Art-Kino</i>	38
6. Zaključak.....	41

Literatura	42
Popis fotografija	47
Sažetak	48
Summary	49

1. Uvod

Filmski medij, datumom smješten na kraj 19. stoljeća, stariji je od revolucije informacijske tehnologije u čijoj se sjeni nije nikada zatekao već je paralelno s tehnološkim probojima bilježio svoj napredak. Iako je isprva njegova vrijednost proizlazila iz zabavnog karaktera, s vremenom se film afirmirao kao vrlo značajno kulturno dobro te postao jednom od najcjenjenijih umjetnosti. Takav je novi položaj filma utjecao i na pojavu potrebe za očuvanjem filmskih vrpca te su se počeli osnivati prvi filmski arhivi tzv. kinoteke. S obzirom na brzu opću popularizaciju ovog medija uskoro su nastali i brojni tekstualni proizvodi na temu filma koji su za svoje skladištenje također iziskivali odgovarajući prostor – knjižnicu. Razlika između filmskih arhiva i filmskih knjižnica tako se uspostavila prema značajkama građe koju pojedina ustanova *pretežno* prikuplja. U filmskim arhivima glavninu predmeta predstavljaju filmovi na različitim nosačima dok se u filmskim knjižnicama u središtu djelatnosti pozicionirala raznovrsna knjižna produkcija filmske tematike.

Prve ideje za pojmovnom diferencijacijom filmskog gradiva od filmske građe u Hrvatskoj realizirane su 2006. godine kad se započelo s oblikovanjem filmske priručne knjižnice u *Hrvatskom filmskom arhivu (Hrvatskoj kinoteci)*. Nakon toga 2016. godine hrvatsko specijalno knjižničarstvo obogaćeno je i prošireno za još jednu članicu – filmsku specijalnu knjižnicu sa sjedištem u Gradu Rijeci. Riječ je o filmskoj knjižnici u sastavu javne ustanove *Art-kino* pod nazivom *Knjižnica Art-kino*. Posebnost tog pothvata nalazi se u činjenici da je Hrvatska tada dobila svoju prvu filmsku specijalnu knjižnicu otvorenog tipa.

Cilj ovog rada je istražiti i predstaviti pojam *filmske knjižnice* u suvremenoj literaturi te na primjeru *Knjižnice Art-Kino* u Rijeci opisati nastanak i izgradnju jedne takve specijalne knjižnice. Na početku će se naglasiti važnost i uloga specijalnih knjižnica kao izvorišta informacija za određeno područje znanja pa tako i za područje filmske umjetnosti. Zatim će se prikazom glavnih obilježja informacijsko-tehnološke revolucije kontekstualizirati pojava audiovizualne i multimedijske građe te iznijeti autorskoppravna pitanja koja se javljaju pri pokušaju njene distribucije. Nakon toga će se problematizirati potreba za pohranom filmskih proizvoda u sklopu čega će biti predstavljene *Hrvatska kinoteka* sa svojom filmskom priručnom knjižnicom te dvije inozemne filmske knjižnice s dugom tradicijom djelovanja. Središnji dio rada bavit će se nastankom *Knjižnice Art-kino* za što je većina podataka prikupljena metodom strukturiranog intervjua koji je autorica ovog diplomskog rada vodila s voditeljicom *Knjižnice* – magistrom kulturologije i bibliotekarstva Anom Šegrt.

2. O specijalnim knjižnicama

2.1. Temeljni pojmovi

Prema *Zakonu o knjižnicama* s obzirom na namjenu i sadržaj knjižničkog fonda vrste knjižnica su: nacionalna, narodna, školska, sveučilišna, visokoškolska, općeznanstvena te specijalna.¹ Prema *Standardu za specijalne knjižnice* specijalna knjižnica definira se kao samostalna knjižnica ili knjižnica u sastavu koja pokriva određenu znanstvenu disciplinu ili određeno polje znanja, odnosno područje specijalizirane djelatnosti. Ovim su pojmom obuhvaćene knjižnice koje primarno pružaju usluge određenoj kategoriji korisnika i prikupljaju određenu vrstu knjižnične građe te knjižnice koje podržava neka organizacija u cilju zadovoljavanja potreba vezanih uz vlastito područje rada ili djelovanja. Specijalna knjižnica u prvom je redu namijenjena članovima osnivača, kao podrška radu na pojedinom ili više specijaliziranih područja te je njeno djelovanje usklađeno s djelatnošću osnivača. Ali poput zadaća ostalih knjižnica i specijalna knjižnica ima zadatak raditi na dobrobit korisnika, odnosno pružati usluge svim korisnicima, omogućiti pravo pristupa građi i informacijama te njihov slobodan prijenos. Tekst *Standarda* donosi podjelu zadaća specijalnih knjižnica na osnovne i posebne kao i popis usluga koje knjižnice moraju ispunjavati.

Osnovne zadaće specijalne knjižnice su:

- izgradnja knjižnične zbirke temeljena na neovisnoj stručnoj prosudbi knjižničara i na načelima kvalitete i važnosti za korisnike te javno objavljenim smjernicama za nabavu,
- formalna i sadržajna obrada, izrada kataloga i drugih informacijskih pomagala u tiskanom i/ili elektroničkom obliku,
- informacijske usluge i održavanje mrežnih stranica knjižnice,
- osiguravanje korištenja građe u knjižnici kao i pristup daljinski dostupnoj građi te posudba građe, uključujući i međuknjižničnu posudbu,
- edukacija korisnika,
- pohrana i zaštita knjižnične građe,
- izrada dokumentacije (upute za rad, pravilnik i sl.).

¹ Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_10_105_1616.html (12.10.2017.).

Posebne zadaće specijalne knjižnice su:

- praćenje potreba za znanstvenom, stručnom i referentnom građom u matičnoj ustanovi,
- izgradnja specijalnih zbirki,
- sudjelovanje u izradi skupnih kataloga i baza podataka u Republici Hrvatskoj,
- pohrana ocjenskih radova djelatnika matične ustanove (u tiskanom i/ili digitalnom obliku),
- poticanje čitanja i korištenja knjižničnih usluga,
- sudjelovanje u radu konzorcija (odboru Konzorcija) pri odabiru elektroničkih izvora,
- usklađivanje stručne obrade građe te priprema bibliografskih pomagala,
- uspostavljanje i održavanje središnjeg kataloga/baze podataka (normativne baze),
- vođenje evidencije o izdavačkoj djelatnosti matične ustanove,
- suradnja s drugim srodnim knjižnicama i ustanovama u zemlji i inozemstvu,
- poticanje, organizacija i provođenje stalnog stručnog usavršavanja knjižničnih djelatnika.

Što se tiče usluga koje knjižnica mora pružati svojim korisnicima, one su sljedeće:

- pristup dostupnim elektroničkim izvorima i njihovo korištenje,
- informacije o građi,
- posudba, naručivanje i rezervacija građe u knjižnici (čitaonici) i izvan nje,
- međuknjižnična posudba i dostava dokumenata,
- edukacija korisnika u korištenju mjesno i udaljeno dostupnih izvora informacija,
- davanje na korištenje informatičke i druge opreme namijenjene korisnicima,
- pristup internetu i/ili intranetu.²

² Standard za specijalne knjižnice u Republici Hrvatskoj (nacrt), 2011. u postupku prihvaćanja, str. 4-8.
Dostupno na: <http://hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/Standardi/> (12.10.2017.)

2.2. Strategija razvoja specijalnih knjižnica u Hrvatskoj

Dokument pod nazivom *Strategija razvoja specijalnih knjižnica u Republici Hrvatskoj* izradio je *Zavod za knjižničarstvo* koji djeluje pri *Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu*.³ Strategijom su doneseni ciljevi razvoja specijalnih knjižnica prema raznim dijelovima poslovanja knjižnice. Njome se predlaže razvoj službi i usluga, izgradnja i razvoj zbirke, funkcionalna povezanost srodnih knjižnica, stalno stručno usavršavanje i cjeloživotno obrazovanje knjižničara te osiguranje financijskih sredstava u sklopu strategije razvoja matične ustanove. Budući da je osnivač o osnivanju specijalne knjižnice dužan izvijestiti *Ministarstvo kulture*⁴, svaka se nova knjižnica upisuje u *Upisnik knjižnica i knjižnica u sastavu*⁵ koji sadrži temeljne podatke o svim knjižnicama u Republici Hrvatskoj, bilo da djeluju kao samostalne ustanove ili kao knjižnice u sastavu drugih pravnih osoba. Postoje i one specijalne knjižnice koje iz različitih razloga (najvjerojatnije zbog sporosti administracije u matičnim ustanovama i nadležnim tijelima) još nemaju svoje mjesto u *Upisniku*.⁶ „Specijalne knjižnice, ovisno o svom osnivaču, mogu biti knjižnice državnih tijela, bolničke/medicinske knjižnice, knjižnice stručnih i znanstvenih ustanova i udruga (stručne udruge i znanstvena društva), knjižnice u gospodarstvu (industriji i trgovini), knjižnice u medijima i vjerskim zajednicama i slično.“⁷ Prema nadležnim ministarstvima specijalne knjižnice moguće je podijeliti na one u kulturi (arhivske, muzejsko-galerijske), one u znanosti (institutske, bolničke) i ostale specijalne knjižnice.⁸ U tekstu *Strategije razvoja specijalnih knjižnica u Republici Hrvatskoj* pronalaze se i definicije dvaju pojmova koji su od općeg interesa za cjelokupnu zajednicu korisnika, a to su misija i vizija specijalnih knjižnica.

³ Špac, V.; Martek, A. Specijalne knjižnice i strategija razvoja. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, 3(2013), str. 10. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=170297 (12.10.2017.)

⁴ Zakon o knjižnicama. // *Narodne novine* 105(1997). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_10_105_1616.html (12.10.2017.).

⁵ Pravilnik o Upisniku knjižnica i knjižnica u sastavu. // *Narodne novine* 139/1998. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1998_10_139_1716.html (12.10.2017.)

⁶ Špac, V.; Martek, A. Specijalne knjižnice i strategija razvoja. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, 3(2013), str. 10. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=170297 (12.10.2017.)

⁷ *Strategija razvoja specijalnih knjižnica u Republici Hrvatskoj 2012.-2015. - nacrt, verzija 1 -*, str. 1. Dostupno na: http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/05/Strategija-razvoja-specijalnih-knjiznica-nacrt-v1-_1_.pdf (13.10.2017.)

⁸ Špac, V.; Martek, A. Specijalne knjižnice i strategija razvoja. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, 3(2013), str. 6. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=170297 (12.10.2017.)

Misija

Specijalne knjižnice čuvaju i pružaju pristup informacijskim izvorima koji podržavaju stručni rad te razvojne i znanstveno-istraživačke programe matične ustanove. Specijalne knjižnice potiču intelektualni rast i fleksibilnost u skladu s potrebama korisnika svoje ustanove radi suradnje i otvorenosti za nove ideje i povezivanja sa srodnim knjižnicama u zemlji i inozemstvu.

Vizija

Specijalna knjižnica ispunit će svoju zadaću ako se:

- snažno povezuje s korisnicima ustanove u okviru koje knjižnica djeluje,
- osigurava efektivni i integrirani pristup znanstvenim resursima,
- vodi aktivna uloga u nastajanju globalnih mreža srodnih knjižnica,
- usavršava i cjeloživotno obrazuje knjižničarsko osoblje.⁹

2.3. Povijesna pozadina

Prema J. Sheri, a što u svom radu donosi Alisa Martek, 20. stoljeće nazvano je stoljećem specijalnih knjižnica. Prve specijalne knjižnice razvijaju se u Velikoj Britaniji pri odjelima vlada vrlo rano. Godine 1725. utemeljena je knjižnica *Ministarstva inozemnih poslova* te nešto kasnije – 1800. godine – knjižnica *Ministarstva trgovine*. Usporedno s njima najranije specijalne knjižnice zabilježene su i u SAD-u kao knjižnice povijesnih društava, teološke knjižnice, zbirke pravnih propisa u pravnim tijelima i agronomske knjižnice podupirane od strane različitih lokalnih poljoprivrednih društava tijekom 18. stoljeća i početkom 19. stoljeća. Prve specijalne knjižnice u Hrvatskoj počele su se osnivati uz muzeje te ih je unutar jednog stoljeća, između 1818. i 1918. godine, osnovano 24 pri čemu položaj pionirske odnosi *Knjižnica Arheološkog muzeja* u Splitu osnovana 1821. godine. Ti počeci specijalnog knjižničarstva jedva da se i mogu takvim nazvati jer su knjižnice svojim opsegom bile vrlo male te su mnoge funkcionirale zapravo kao zbirke unutar velikih, općih knjižnica. Međutim, nastupom novog stoljeća mijenjala se i svijest o ulozi specijalne knjižnice pa njena središnja uloga postaje bavljenje informacijama iz znanstvenog/stručnog područja osnivača te njihovo aktivno posredovanje korisnicima. Tako se specijalne knjižnice počinju osnivati sa svrhom

⁹ Strategija razvoja specijalnih knjižnica u Republici Hrvatskoj 2012.-2015. - nacrt, verzija 1 -, str. 2-3.
Dostupno na: http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/05/Strategija-razvoja-specijalnih-knjiznica-nacrt-v1-1_.pdf (13.10.2017.)

nabave i korištenja specijaliziranih informacija radi dobrobiti organizacije koja ih financira. Imajući u vidu kako se knjižnice u vladi, trgovini i različitim tijelima po naravi razlikuju od okruženja akademske zajednice (kao i od ostalih vrsta knjižnica), godine 1909. grupa knjižničara osnovala je *Special Libraries Association* (SLA) čija je nakana bila pojasniti namjenu specijalnih knjižnica, a ta je približiti potrebne informacije korisnicima, upravi institucije i ostalim korisnicima unutar institucije. Tako su se specijalne knjižnice podijelile u dvije skupine. Prvu skupinu čine knjižnice ustrojene od ustanova radi zadovoljavanja informacijskih potreba vlastitih djelatnika kao što su knjižnice gospodarskih subjekata, medijske, državne/vladine te bolničke. U drugoj se skupini nalaze specijalne knjižnice koje su u sastavu ustanova u kulturi (arhivi, galerije, muzeji) ili strukovnim/nestrukovnim udrugama i otvorene su prema javnosti.¹⁰ Specijalne knjižnice su također i razvojno-istraživačke jedinice pa se, uz zadovoljavanje korisničkih potreba, upravo u specijalnim knjižnicama mogu provoditi istraživanja vezana uz izgradnju kontroliranih rječnika pojedinih područja, uporabu informacija, učinak informacija na stručni i znanstveni rad. Oblikovanjem baza podataka proširila se i vidljivost stručnog i znanstvenog djelovanja, međutim još se uvijek nailazi na prepreke pri pronalasku određenih radova jer velike baze podataka ne dohvaćaju analitiku svih važnih časopisa pa su mnogi članci teško pronalazivi. Alisa Martek ističe kako upravo knjižničar iz specijalnih knjižnica ima mogućnost pronaći daleko dostupna znanja. Zbog svog truda da upoznaju potrebe i interese svojih korisnika te područja kojim se bave knjižničari u specijalnim knjižnicama nazivaju se specijalnim knjižničarima, ali i informacijskim stručnjacima (*information broker, specialist, liaison officer* i dr).¹¹

¹⁰ Špac, V. ... et al. Status i pravni položaj knjižnica i knjižničara : stanje u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama. // Knjižnice: kamo i kako dalje? : pohrana i zaštita knjižnične građe : profesija „knjižničar“??? : usluge i korisnici/ 12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, Opatija, 11. – 14. svibnja 2011. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Str. 94.

¹¹ Martek, A. Znanja i vještine knjižničara u specijalnim arhivskim knjižnicama na primjeru Knjižnice Hrvatskog državnog arhiva. // Arhivski vjesnik 52(2009), str. 171-173. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=73539 (15.10.2017.).

2.4. Uloga specijalnog knjižničara

Tri su osnovne dužnosti knjižničara: sudjelovati i pomagati u procesima učenja, čuvati znanje te omogućivati njegovu uporabu.¹² Nemali broj istraživanja potvrdio je činjenicu kako se zalaganje knjižničara reflektira i na uspješnost same knjižnice. Isti je slučaj i sa specijalnim knjižnicama. Budući da su one većinom u sastavu institucija, knjižničar osim poznavanja knjižnice mora poznavati djelovanje i rad ustanove u čijem se sastavu knjižnica nalazi te mjesto koje ustanova zauzima u društvu kako bi pravilno odgovorio zahtjevima tog društva. Prema E. Abelsu, o čemu također piše Alisa Martek, specijalni knjižničar treba posjedovati razne sposobnosti i vještine, kako profesionalne tako i osobne. Specijalni knjižničar školovani je profesionalac uvijek svjestan potrebe koju je sa sobom donijela digitalna revolucija – potrebe za društvom utemeljenom na znanju kao glavnom pokretaču gospodarskog i društvenog razvoja. U skladu s tim specijalni knjižničar pronalazi načine kako do tog znanja doći te ga pravilno uporabiti. Specijalni knjižničari revno prisustvuju stručnim skupovima, članovi su strukovnih udruženja, prate stručnu literaturu te su, prije svega, otvoreni za suradnju s drugim knjižnicama i knjižničarima. Oni poznaju ustanovu pod čijom je nadležnosti knjižnica, njezine ponude i tržište koje se neprestano mijenja. Prate na kojem se stupnju nalazi visoka tehnologija u svijetu te ju valjano u mjeri koja im je omogućena koriste u radu specijalne knjižnice kako bi svojim korisnicima uspjeli pružiti uslugu visoke kvalitete. Upućeni su u sve informacijske izvore (neovisno o mediju ili formatu) relevantne za njihovo područje. Sudjeluju u izboru i evaluaciji te osiguravaju pristup relevantnim izvorima informacija. Specijalni knjižničari upravljaju cjelokupnim ciklusom informacijskih usluga čime omogućuju korisnicima uporabu informacija i u svakodnevnom radu prema čemu je važnost njihove uloge posve neupitna.¹³ Stoga je „u Hrvatskoj prijeko potrebno razbiti pogrešnu sliku o knjižničaru kao samozatajnom „knjiškom moljcu“ te nužno osigurati kvalitetno, zainteresirano, kompetentno, visoko obrazovano knjižnično osoblje koje je sposobno planirati i definirati prioritete, stvarati partnerstva i saveze, preuzimati proračunate rizike, pokazivati hrabrost i jakost prilikom suočavanja s neistomišljenicima, djelovati timski, prepoznavati i cijeniti vrijednosti suradnje, vodstva i slušanja, te koje karakterizira fleksibilnost i pozitivan stav u vremenima konstantnih promjena te koje je svjesno važnosti

¹² Aparac, T. Biti bibliotekar : jučer, danas sutra. // Digitalna zbirka Filozofskog fakulteta. Dostupno na: <http://www.ffzg.unizg.hr/infoz/biblio/nastava/dz/x/bbjds.htm> (15.10.2017.)

¹³ Martek, A. Znanja i vještine knjižničara u specijalnim arhivskim knjižnicama na primjeru Knjižnice Hrvatskog državnog arhiva. // Arhivski vjesnik 52(2009), str. 177. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=73539 (15.10.2017.).

cjeloživotnog učenja.“¹⁴ Uz plemenitu želju za pomaganjem drugima na njihovom putu do znanja, knjižničar bi trebao i sam osjećati glad za znanjem, odnosno svakodnevno se truditi unaprjeđivati svoja tijekom života već stečena znanja i vještine te, uz otvorenost za stjecanje novih, ići u korak s najnovijim zbivanjima – u struci i društvu općenito.

3. Utjecaj informacijske revolucije na knjižničnu djelatnost

3.1. Informacijska tehnologija u knjižnicama

Značenje riječi *tehnologija* obuhvaća razvoj i primjenu alata, materijala, strojeva i postupaka za izradbu nekog proizvoda ili obavljanje neke aktivnosti te znanost koja proučava primjenu znanja, vještine i organizacije u provedbi nekog procesa.¹⁵ Pojmom *informacijska tehnologija* označen je cijeli set tehnologija s područja mikroelektronike, računalstva (strojevi i softver), telekomunikacija/emitiranja te optoelektronike.¹⁶ Nakon Drugog svjetskog rata došlo je do najvećih tehnoloških proboja koji su u kratkom vremenskom periodu u potpunosti izmijenili tradicionalne obrasce življenja. Nastalo je prvo računalo, a malo nakon njega, 1960-ih, *Agencija za napredne istraživačke projekte Ministarstva obrane (ARPA)* stvorila je novu, revolucionarnu elektroničku komunikacijsku mrežu koja će sedamdesetih godina rasti i postati današnji internet.¹⁷ Kao najveća svjetska organizacijska mreža internet je, omogućivši nastanak masovne društvene interakcije mnogih s mnogima, udario temelj organizacijskog oblika informacijskog doba. Tako su se znatno promijenile materijalna osnova društva kao i slika svijeta, a naši su životi premješteni u jedan novi kontekst – onaj digitalni. Elektronički tekst omogućuje znatno fleksibilniju povratnu informaciju, interakciju i rekonfiguraciju pa *face-to-face* komunikacija postaje sve rjeđom te na njeno mjesto dolazi *online* komunikacija koja omogućuje asinkrono programiranje vremena i prostora.¹⁸ „Sadašnju tehnološku revoluciju ne obilježava centralizacija znanja i informacija već primjena tih znanja i informacija sa svrhom generiranja znanja i izrade naprava za obradu/komunikaciju

¹⁴ Martek, A. Znanja i vještine knjižničara u specijalnim arhivskim knjižnicama na primjeru Knjižnice Hrvatskog državnog arhiva. // Arhivski vjesnik 52(2009), str. 180. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=73539 (15.10.2017.).

¹⁵ Tehnologija. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2017. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60658> (20.10.2017.).

¹⁶ Informacijsko doba : ekonomija društvo, kultura. Sv. 1, Uspon umreženog društva / Manuel Castells. Zagreb : Golden Marketing, 2000. Str. 64

¹⁷ Ibid. Str. 80-81.

¹⁸ Ibid. Str. 66.

informacija, u jednom kumulativnom slijedu povratnih informacija između inovacije i načina upotrebe inovacije.“¹⁹ Dakle, tehnološka revolucija, započeta u posljednjoj četvrtini dvadesetog stoljeća, promijenila je način na koji razmišljamo, komuniciramo, kupujemo, proizvodimo, odnosno živimo. Diljem svijeta uspostavilo se dinamično gospodarstvo koje briše granice prostora i umrežuje ljude i aktivnosti bez obzira na njihov prostorni položaj, a ona područja i ljudi koji su označeni kao ekonomski nezanimljivi ne ostaju čak ni na marginama nove kulture već se njihovi identiteti brišu. „Kultura stvarne virtualnosti stvorena oko audiovizualnog univerzuma koji postaje sve više i više interaktivan, prožela je mentalnu reprezentaciju i komunikaciju pomoću integracije raznolikosti kultura u elektroničkom hipertekstu. Prostor i vrijeme, ti materijalni oslonci ljudskog iskustva, promijenjeni su dominacijom prostora tokova nad prostorom mjesta i bezvremenskog vremena nad mehaničkim satom industrijskog doba.“²⁰

Promjene koje su se pojavile stvaranjem mreže svih mreža utjecale su i na djelovanje samih knjižnica. Informacija definirana kao skup podataka s pripisanim značenjem koji povećava čovjekovo znanje²¹ odjednom je, zahvaljujući suvremenoj tehnologiji, postala dostupna velikom broju ljudi. Omogućujući pristup različitim izvorima informacija, knjižnica se u društvu pozicionirala na iznimno važnom mjestu. Uloga knjižnice, osim nekadašnje kad je predstavljala čuvara znanja, sad se odnosi na pomoć ljudima pri uporabi informacija u rješavanju problema, stjecanju novih uvida, vještina i znanja.²² Međutim, unatoč vrlo jasnom značaju samih knjižnica, moderan svijet imao je i ne tako uzlazni utjecaj na njihov položaj. Naime, brzi razvoj informacijskih i komunikacijskih tehnologija knjižnicama je stvorio suparništvo stvarajući privid kako su kvalitetne informacije dostupne svima uz neznatan trud koji uključuje pretraživanje interneta. Internet je preuzeo ulogu glavnog dobavljača informacija među mlađim naraštajima te zahvaljujući sklonosti tih korisnika prema internetskim pretraživačima umjesto knjižničnim izvorima znatno promijenio njihov pogled i stav prema knjižnicama.²³ Knjižnice je tako isprva zahvatio val strahovanja od gubitka svojih korisnika sve više okrenutih internetu kao najbržem i prvom izvoru raznolikog sadržaja i

¹⁹ Ibid.

²⁰ Informacijsko doba : ekonomija društvo, kultura. Sv. 3, Kraj tisućljeća / Manuel Castells. Zagreb : Golden Marketing, 2003. Str. 13.

²¹ Informacija. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2017. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27405> (24.10.2017.).

²² Vrana, R.; Kovačević, J. Položaj knjižnice u umreženom društvu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 3/4(2010), str. 27. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=119732 (25.10.2017.).

²³ Ibid.

usluga. S obzirom na to da su pred knjižnice postavljeni zahtjevi za preoblikovanjem svojih usluga, uporaba nove tehnologije vrlo se brzo očitovala u izradi softverskih rješenja za cjelokupno knjižnično poslovanje (od nabave, obrade, bibliografije do posudbe, pretraživanja i sl.) te kataloga i ostalih korisničkih pomagala uz ispunjavanje sve specifičnijih potreba korisnika u knjižnici ili na daljinu.²⁴ Devedesetih su godina 20. stoljeća hrvatske knjižnice uhvatile korak u razvoju te se približile standardima i dostignućima knjižnica u razvijenim zemljama. „Time su stvorili solidan temelj i polazište te otvorili vidike za još kvalitetniji i brži razvoj u sve izmjenjenijim i društvenim i tehnološkim uvjetima stvaranja novog informacijskog svemira, s još neslućenim mogućnostima, ali i izazovima.“²⁵

3.2. Ekspanzija medija

Svakodnevna uporaba medija potvrđuje već navedene implikacije da nas je moderno doba iz temelja izmijenilo. „U medij su uključene sve vrste poruka jer je medij postao tako obuhvatan i prilagodljiv da isti multimedijски tekst okuplja čitavo prošlo, sadašnje i buduće ljudsko iskustvo.“²⁶ Najčestotnije značenje višeznačne riječi *medij* koja svoje porijeklo vuče od latinskog *medium* (sredina, sredstvo) tiče se funkcije posredovanja. Medij je, dakle, posrednik, odnosno svako sredstvo posredstvom kojeg se prenose poruke, vijesti, informacije. U komunikacijskim znanostima medijima se smatraju tiskovna i elektronička sredstva dok se u novije vrijeme govori o masovnim medijima.²⁷ Riječ je o institucijama koje zadovoljavaju potrebu društva za javnom komunikacijom čiji sudionici mogu postati svi pripadnici društva. O problematici medija pisali su mnogi autori, a neki su radovi predstavljeni i u zborniku radova pod nazivom *Uvod u medije* pod uredništvom Zrinjke Petruško. U svom radu ona navodi da se u masovne medije ubrajaju: knjiga, tisak (novine, časopisi), film, televizija, radio te nosači zvuka i slike (video, CD, DVD). Oni mogu biti lokalni, nacionalni, međunarodni, privatni, javni, državni i *community*, tj. asocijativni ili mediji trećeg sektora te matični (*mainstream*) i alternativni. Svrha medija je omogućiti dinamiku javnosti, stvarati javno mnijenje i tako pridonijeti širenju demokratske misli. Važno je još naglasiti kako se internet zbog svog komunikacijskog i organizacijskog karaktera ne ubraja u masovne medije jer

²⁴ Stipanov, J. Povijest knjižnica i knjižničarstva u Hrvatskoj - od početaka do današnjih dana. Zagreb : Školska knjiga, 2015. Str. 315.

²⁵ Ibid. Str. 316.

²⁶ Informacijsko doba : ekonomija društvo, kultura. Sv. 1, Uspon umreženog društva / Manuel Castells. Zagreb : Golden Marketing, 2000. Str. 400.

²⁷ Medij. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2017. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39755> (25.10.2017.).

„proizvodi nisu nužno komodificirani, tj. namijenjeni prodaji, a komunikacija nije samo jednosmjerna već i interaktivna“²⁸. Što se tiče rasprostranjenosti određenih medija u društvenim zbivanjima, konkretnije – u politici, TV, radio i tisak smatraju se klasičnim političkim masovnim medijima dok su glazba i film s naglašenom zabavnom funkcijom često politički marginalni, ali u različitim povijesnim periodima i zemljama (uglavnom u vrijeme represivnih režima) imaju pojačan politički značaj. Iako je svaki novopojavljeni medij, zbog svoje sklonosti za restrukturiranjem postojećeg obrasca življenja, izazvao burne reakcije među ljudima, filmski medij u tome je daleko prednjačio. Naime, film je bio „prvi medij koji je između svetog trojstva socijalnih funkcija medija – informiranja, obrazovanja i zabave – na prvo mjesto stavio zabavu te je za razliku od ostalih medija koji su većinom nastajali u proizvodne, vojne ili slične svrhe, bio prvi koji je od samih početaka bio namijenjen širokom pučanstvu.“²⁹

3.3. Pojava filmskog medija

Danas poznata kao lingvistički globalizam riječ *film* prvi se put pojavila već u XI. stoljeću u značenju opne, kože, membrane (staroengl. *flymen*). Sredinom 19. stoljeća usporedno s razvojem fotografije poprima posebno značenje kad ju je Englez John Thornthwaite prvi put uporabio za naziv fotografskih materijala u svom priručniku, tj. u značenju savitljive vrpce s prevlakom osjetljivom na svjetlost. Krajem 19. stoljeća riječ film uvriježila se sa značenjima koja ima danas – uz još gdje gdje naziv za vrpcu odnosi se na pojedino filmsko djelo, filmsku proizvodnju te cjelokupnu filmsku umjetnost.³⁰ Film je, dakle, fotografski i fonografski (slikovni i zvučni) zapis izvanjskog svijeta, odnosno predmeta što se pružaju osjetilnom opažaju oka i uha. Izvorno na filmskoj vrpici s pojavom moderne tehnologije film sve češće koristi video te digitalnu tehnologiju zapisa. Termin se često rabi kao zajednički naziv za nijemi, zvučni te animirani film, ali i druge srodne medije (mediji pokretnih slika).³¹ O povijesnoj pozadini filma pisao je Nikica Gilić. Proizvodnja filma u Hrvatskoj javlja se nešto kasnije nego u svijetu – 1940-ih. Od onda, unatoč kratkotrajnim problemima proizvodnje, distribucije i prikazivanja tijekom Domovinskog rata, uspješno prati sve promjene i novitete

²⁸ Petruško, Z. Što su mediji? // Uvod u medije / uredila Zrinjka Peruško. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk : Hrvatsko sociološko društvo, 2011. Str. 15.

²⁹ Kolar, M. Kako su mediji mijenjali svijet // In medias res : časopis filozofije medija 2, 2(2013), str. 244-247. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=169416 (25.10.2017.).

³⁰ Film. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2017. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=19597> (26.10.2017.)

³¹ Peterlić, A. Filmski zapis. // Osnove teorije filma. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2001. Str. 36-38.

koji se javljaju na svjetskoj sceni. Iako isprva nije bilo državnih ulaganja u proizvodnju filmova, takva se „tradicija“ s dolaskom Drugog svjetskog rata mijenja – uvodi se praksa državnih intervencija u film da bi se širenjem globalizacije filmovi počeli financirati i putem stranih fondova. „Film u Hrvatskoj tipično je europska pojava, a smješten između ideoloških, zabavljачkih i umjetničkih tendencija, ovaj se medij u Hrvatskoj ipak uspio snažno razviti, s uspjesima povremeno zapaženim i u međunarodnim razmjerima (primjerice, crtani filmovi *Zagrebačke škole*).“³² Činjenica da je devetnaestostoljetni film kao medij stariji od rađanja tehnološke revolucije može nam puno reći o njegovoj promjenjivosti, fleksibilnosti, održivosti i modernosti jer je „usprio opstati kao jedna od najpopularnijih grana zabave, jedna od najcjenjenijih umjetnosti i jedna od najprivlačnijih tema za obradu u drugim medijima (televizija, tiskano i internetsko novinarstvo, osobne mrežne stranice itd)“³³. Osim što je popularnost stekao u posebno specijaliziranim prostorima za projiciranje – kinima, film je na legalnim nosačima slike i zvuka postao i neizbježan dio svakog doma, a pored toga je izniman ugled, posebice u miljeu filmofila, stekao i putem raznih kritika, komentara i ostalog tekstualnog sadržaja napisanog o ovoj umjetnosti. Osim svoje zabavne funkcije, a kako je spomenuto, vrijednost filma je, iako u manjoj mjeri nego što je to slučaj s radijem i TV-om, prepoznata i zbog svrhovitosti u smislu političke i ekonomske propagande. Svakako valja spomenuti i negativnosti s kojima se film morao suočiti tijekom svoje povijesti u Hrvatskoj. Naime, neko je vrijeme prevladavalo mišljenje da se po svršetku kino-distribucije vrijednost filma briše zbog čega onda nema potrebe ni za njegovim očuvanjem ili skladištenjem. Naznake težnji za zaštitom filmskog gradiva (službeni naziv za filmsku vrpcu kao dio arhivskog gradiva) mogu se pronaći od sredine tridesetih godina 20. st kad je *Britanski filmski institut* (*British Film Institute* – BFI) započeo s projektom čuvanja nitratne filmske vrpce gdje su se police s filmskom vrpcom odvojile betonskim blokovima ne bi li se spriječilo širenje potencijalnog požara. Tek početkom 1950-ih krenulo se u masovno presnimavanje (dubliranje, umnažanje) filmskog gradiva. Sedamdesetih godina niz filmskih povjesničara prionuo je cjelovitoj zaštiti, restauraciji i rekonstrukciji klasičnih filmskih djela da bi se od početka sljedeće dekade pojavila i digitalna restauracija, dakle uz uporabu elektronskih medija.³⁴ Srećom štetu olakog odbacivanja gradiva u Hrvatskoj odlučile su popraviti različite

³² Gilić, N. *Filmski medij*. // Uvod u medije / uredila Zrinjka Peruško. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk : Hrvatsko sociološko društvo, 2011. Str. 87.

³³ Gilić, N. *Filmski medij*. // Uvod u medije / uredila Zrinjka Peruško. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk : Hrvatsko sociološko društvo, 2011. Str. 88.

³⁴ Kukuljica, M. *Zaštita i restauracija filmskoga gradiva*. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2004. Str. 15-16.

amaterske udruge, a službena institucija zadužena za očuvanje filmskog gradiva utemeljena je tek 1979. godine pod nazivom *Hrvatska kinoteka*. Uskoro, na dodiru dvaju stoljeća, sa zapada pristiže „zazorna komercijalizacija kino-mreže koja s običnih kina prelazi na tzv. multiplekse“³⁵, ali zahvaljujući izoštranim osjetilima hrvatske publike te uspostavljenom sluhu države za hrvatski film, nagli val profaniranja ove umjetnosti uspješno je obuzdan.

3.4. Audiovizualna i multimedijaska građa

Osim što je moderno vrijeme u potpunosti izmijenilo nekadašnje načine života i komunikacije pa se tradicionalna mjesna prisutnost kao glavni uvjet bilo kojoj vrsti društvenog ophođenja premjestila u *online* internetsku sferu, nova je era sa sobom donijela i proizvodnju informacija u različitim audiovizualnim i elektroničkim formatima. Prema IFLA-inim *Smjernicama za audiovizualnu i multimedijску građu u knjižnicama i drugim ustanovama* nekoliko je definicija vezanih za navedenu građu u kontekstu zbirki svih vrsta knjižničnih i informacijskih usluga koje se odnose na zvuk, pokretne i nepokretne slike te multimediju:

Audiovizualan

Odnosi se na sliku i/ili zvuk.

Audiovizualna građa

Svaka snimka zvuka i/ili pokretne i/ili nepokretne slike.

Multimedija

Sadrži dva ili više audiovizualnih izričaja, npr. zvuk i sliku, tekst i animiranu grafiku.

Interaktivna multimedija

Multimedija kod koje korisnik kontrolira slijed i/ili način njezina prezentiranja.

Nosači

Zvuk, pokretne ili nepokretne slike te multimedija mogu biti u analognom ili digitalnom obliku na različitim nosačima (gramofonske ploče, audio i videovrpce, magnetni mediji, CD-i, DVD-i).

S druge strane, definicija koju donosi *Objedinjeno izdanje ISBD-a* kaže kako je audiovizualna građa „jedinica građe na mediju koji objedinjuje zvuk s vizualnim prikazom, na

³⁵ Gilić, N. Filmski medij. // Uvod u medije / uredila Zrinjka Peruško. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk : Hrvatsko sociološko društvo, 2011. Str. 105.

primjer, film ili videosnimka sa zvučnim zapisom ili prezentacija dijapozitiva sinkronizirana zvučnom vrpcom³⁶. U istom se izvoru multimedijaska građa definira kao „jedinica građe koja sadrži dva ili više različitih medija ili različite oblike istog medija, od koji se ni jednom ne može pripisati veća važnost“³⁷. Definicije za oblik *audiovizualan* nema kao ni za pojam *interaktivna multimedija*. Što se tiče nosača, u navedenom je izdanju izabran izraz *medij* koji predstavlja materijalnu osnovu ili materijal (papir, film, magnetnu vrpcu, optički disk itd.) koja nosi ili priopćava informacijski sadržaj (*vidi i* format <elektronička građa>; multimedijaska građa; materijalni nositelj)³⁸. S obzirom na oba IFLA-ina dokumenta u novijem se daju uočiti određene nadopune i izmjene. Audiovizualna građa u *Objedinjenom izdanju ISBD-a* definirana je preciznije s naglaskom na oprimjeravanju; u zamjenu za prijašnji izraz „multimedija“ uveden je novi izraz dodavanjem riječi „građa“ te se u definiciji precizira da je tu riječ o dva ili više različitih (a ne samo audiovizualnih) medija pri čemu se značenje multimedijske građe proširuje sa zvuka i slike i na tekst, video, animaciju te interaktivnost. Međutim, s obzirom na svoju specijaliziranost Smjernice donose iscrpnije podatke vezane uz kontekstualizaciju audiovizualne i multimedijske građe. Dakle, što se tiče organizacije i upravljanja, budući da funkcija knjižnice ne postoji bez potreba svoje zajednice, knjižnica mora uvijek nastojati zadovoljiti zahtjeve svih svojih članova pa se u uslugama koje nudi korisnicima treba očitovati i raznolikost medija. S obzirom na to da je svaki korisnik knjižnice potencijalni korisnik svih vrsta građe, pored tiskane građe knjižnice sve više okupljaju i audiovizualnu, elektroničku (internet) te multimedijisku građu. Pristup takvoj vrsti građe također treba biti otvoren i slobodan što uključuje i besplatan pristup internetu jer je knjižnica informacijski navigator svima koji su u potrazi za novim informacijama i novim medijima. Uz to, audiovizualna građa često je privlačnija od tiskane građe kako mlađem naraštaju tako i ljudima koji imaju poteškoća s vidom. Pružanje usluga vezanih uz audiovizualnu i multimedijisku građu smatra se sastavnim dijelom knjižnične usluge. Prema tome knjižnično osoblje treba posjedovati određena tehnička znanja, poznavati tržište i proizvode vezane uz različite medije te se stalno stručno usavršavati. Knjižničar koji radi s audiovizualnom građom treba biti upoznat s filmskom, glazbenom i ostalim granama umjetnosti. Također, predlaže se i komunikacija s drugim knjižnicama, posebice s onima koje u svom posjedu imaju različite

³⁶ ISBD : međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 299.

³⁷ ISBD : međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 310.

³⁸ Ibid. Str. 309.

medije. Što se tiče katalogizacije, audiovizualna i multimedijaska građa treba biti uključena u opći katalog knjižnice uz dodatno razmatranje zasebnih pristupnica. Kataložne jedinice moraju dati uvid u tehničke podatke te podatke o pravnim aspektima korištenja. Da bi se kvaliteta građe očuvala u slučaju presnimavanja, digitalizacije ili prijenosa, knjižnica mora voditi računa i o tome da osigura fizički i kemijski integritet originalnih dokumenata. Mnoštvo je faktora koji mogu ugroziti stabilno stanje nosača – prljavština, prašina, zagađen i/ili vlažan zrak, visoke i niske temperature – pa o tome također treba voditi računa. Da bi se spriječio doticaj s eventualnim požarom, nosači trebaju biti pohranjeni odvojeno, u normalne temperaturene uvjete. Svaki nosač predodređen je krajnjim rokom uporabe pa se stupanj propadanja treba redovito ispitivati kako ne bi došlo do trajnog gubitka dokumenta (vizualna provjera diskova, signala kod vrpce te provjera pomoću analizatora kod optičkih diskova). Osim toga, za očuvanje i dugotrajnost informacija moguće je pribjeći postupku digitalizacije, no zbog visokih digitalizacijskih troškova, važno je jasno odrediti vrijednost koju će novi produkt donijeti. U postupak digitalizacije ubrajaju se sljedeća rješenja:

1. *konverzija*: prijenos dokumenata u analognom obliku u digitalan oblik,
2. *osvježivanje*: kopiranje dokumenta na nosač slične vrste zbog propadanja originalnog nosača,
3. *migracija*: produžuje vrijeme korištenja digitalne datoteke spremanjem na noviju verziju softvera korištenog za njegovo kreiranje ili korištenjem drugog softverskog programa novijeg datuma ili prilagođenijeg otvorenim standardima,
4. *emulacija*: kreiranje softvera koji može simulirati raniju verziju hardvera i softvera kako bi se omogućilo korištenje datoteke digitalnog dokumenta pohranjenog u starijem formatu oponašajući način na koji je starije računalo i softver obradio tu datoteku.

Kako bi postojao pristup dokumentima *na mreži*, knjižnica treba osigurati pristup internetu te odgovarajuću opremu u smislu softvera, grafike, zvučne kartice i slušalice. Kako je već navedeno, audiovizualna i multimedijaska građa sklona je oštećivanju te originalni dokument ne bi trebalo posuđivati. Za međuknjižničnu posudbu (koja mora biti uključena u centraliziranu knjižničnu službu na svim razinama) potrebno je izraditi posebnu kopiju u skladu s odredbama autorskog prava.³⁹

³⁹ Royan, B. ... et al. Smjernice za audiovizualnu i multimedijску građu u knjižnicama i drugim ustanovama. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005. Str. 7-22.

3.5. Autorsko pravo i filmska građa u knjižnici

Autorsko pravo je prema *Zakonu o autorskom i srodnim pravima* definirano kao pravo autorâ na njihova djela iz književnog, znanstvenog i umjetničkog područja pri čemu autorsko djelo čini originalna intelektualna tvorevina koja ima individualni karakter bez obzira na način i oblik izražavanja, vrstu, vrijednost ili namjenu.⁴⁰ Radi se, dakle, o pravu stvaratelja određene originalne intelektualne tvorevine koja ima karakter autorskog djela na tom stvorenom djelu.⁴¹ Prve potrebe za zaštitom intelektualnog vlasništva javile su se dosta rano. Krajem 19. stoljeća sastavljena je *Bernska konvencija za zaštitu književnih i umjetničkih djela*, a sljedeći važan dokument potpisan je 1967. godine pod naslovom *Konvencija o ustanovljenju Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (Convention Establishing the World Intellectual Property Organization – WIPO)*. WIPO je postala međunarodna organizacija sa svrhom zaštite prava stvaratelja i njihova intelektualnog vlasništva diljem svijeta.⁴² I u Hrvatskoj se prva zakonska normiranja autorskog prava javljaju još u 19. stoljeću.⁴³ Također, autorsko pravo kao pravo pojedinca koje obuhvaća skup moralnih i imovinskih prava zajamčeno je i međunarodnim dokumentima poput *Opće deklaracije Ujedinjenih naroda* iz 1948. godine. U Hrvatskoj su sva moralna i materijalna prava koja se nalaze unutar književne, znanstvene i umjetničke sfere zajamčena *Ustavom*. „Važno je da knjižnice i arhivi koji posjeduju neobjavljene dokumente vode računa o tome da vlasništvo nad dokumentima samo po sebi ne daje pravo njihova objavljivanja. Dopuštenje za objavljivanje djela koja su zaštićena autorskim pravom mora dati nositelj prava.“⁴⁴ Godine 2015. u hrvatskom je prijevodu izdan *Londonski manifest* pod nazivom *Pravična reforma autorskog prava za knjižnice i arhive u Europi* koji je nastao pod okriljem *Saveza knjižnica i arhiva za autorsko pravo (Libraries and Archives Copyright Alliance – LACA)*.⁴⁵ U središtu zalaganja *Saveza* nalazi se interes za

⁴⁰ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. // Narodne novine 167(2003). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html (27.10.2017.).

⁴¹ Delfin Kanceljak, K. Autorska prava u medijskim industrijama. // Uvod u medije / uredila Zrinjka Peruško. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk : Hrvatsko sociološko društvo, 2011. Str. 292.

⁴² Živković, D. Elektronička knjiga. Zagreb : Multigraf, 2001. Str. 78-79.

⁴³ Ibid. Str. 77-78.

⁴⁴ Horvat, A; Živković, D. Između javnosti i privatnosti : knjižnice u vremenu e-knjige. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2012. Str. 21.

⁴⁵ Londonski manifest Pravična reforma autorskog prava za knjižnice u Europi / prijevod s engleskog Daniela Živković. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/novosti/o709_Londonski_manifest_prijevod.pdf (28.10.2017.).

pravičan i uravnotežen autorskopravni okvir koji poštuje prava nositelja autorskih prava i interese demokratskog i slobodnog društva.⁴⁶ Što se tiče medijske industrije, glavno njeno obilježje je kreativnost pa se cjelokupna produkcija medijske industrije smatra intelektualnim tvorevinama.⁴⁷ Tako se u audiovizualna djela ubrajaju kinematografski, televizijski, dokumentarni, crtani, reklamni ili drugi filmovi kao i ostala audiovizualna djela predstavljena slikama koje u slijedu odaju dojam pokreta, sa zvukom ili bez zvuka te bez obzira na vrstu podloge na koju su fiksirana.⁴⁸ Sama proizvodnja filmova iziskuje visoku ekonomsku podlogu dok je sam proizvod vrlo lako umnožiti. Zato se javila potreba da se producenti osiguraju od svakog nezakonitog korištenja filmova, ali se tek od *Berlinske revizije Bernske konvencije za zaštitu književnih i umjetničkih djela* (1908) filmska djela kao posebna vrsta autorskih djela zakonom zaštićuju. „Filmsko je djelo autorsko djelo nastalo zajedničkim radom više osoba pa se koautorima smatraju glavni redatelj, scenarist, autor dijaloga, glavni snimatelj i skladatelj glazbe, kad je glazba posebno skladana za dotični film.“⁴⁹ Ono je zaštićeno za života koautora te 70 godina nakon smrti posljednjeg od koautora. Kakav će biti odnos između producenta, koautora i autora doprinosa uređeno je ugovorom pri čemu je vrlo važno utvrditi pravnu narav proizvođača videograma⁵⁰. Prava proizvođača (filmskih producenata) na njihovim videogramima su srodna (susjedna, koneksna) prava autorskim pravima, tj. prava koja imaju poseban predmet zaštite, a koji je uglavnom vezan uz autorska djela.⁵¹ *Zakon o autorskom i srodnim pravima* propisuje da se ni jedna odredba za srodna prava ne smije tumačiti tako da šteti zaštiti autorskog prava te uređuje odnos između autorskog i srodnih prava tako da (pored ostalog) propisuje primjenu pravila za niz taksativno navedenih situacija koje vrijede za autorska prava i na srodna prava, ako što drugo nije određeno ili ako što drugo ne proizlazi iz naravi stvari.⁵² Proizvođač videograma ne kreira nešto intelektualno, nešto novo u odnosu na intelektualno stvaralaštvo autora književnog, odnosno glazbenog djela i umjetnika-izvođača

⁴⁶ Živković, D. *Elektronička knjiga : neka autorskopravna pitanja*. // *Vizija i stvarnost : zbornik u povodu 40 godina djelovanja Aleksandre Horvat u knjižničarstvu*. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2016. Str. 156.

⁴⁷ Delfin Kanceljak, K. *Autorska prava u medijskim industrijama*. // *Uvod u medije / uredila Zrinjka Peruško*. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk : Hrvatsko sociološko društvo, 2011. Str. 291.

⁴⁸ *Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima*. // *Narodne novine* 167(2003). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html (27.10.2017.).

⁴⁹ Horvat, A; Živković, D. *Knjižnice i autorsko pravo*. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2009. Str. 83.

⁵⁰ Prema Zakonu videogram je fiksacija audiovizualnog djela te slijeda pomičnih slika popraćenih zvukom ili bez zvuka.

⁵¹ Što su srodna prava? // Državni zavod za intelektualno vlasništvo. Dostupno na: <http://www.dziv.hr/hr/intelektualno-vlasnistvo/autorsko-pravo/srodna-prava/> (19.11.2017.).

⁵² Kačer, H. Videogram kao predmet zaštite u hrvatskom pravu. *Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo* 5(2004), str. 140.

već samo proizvodi pokretne stvari kojima se fiksiraju pokretne slike popraćene zvukom ili bez zvuka. Proizvođaču se zaštita priznaje jer se treće osobe koriste ili se mogu koristiti njegovim proizvodom u komercijalne svrhe i njemu se zbog toga mora priznati određeno pravo imovinsko-pravne naravi dok moralni i slični interesi ili nisu zaštićeni ili nisu u prvom redu objekt zaštite.⁵³ Ako ugovorom nije drugačije određeno, producent filma stječe imovinska prava na cijelo djelo što znači da ima isključivo pravo reproduciranja, distribuiranja i iznajmljivanja, javnog prikazivanja i stavljanja na raspolaganje javnosti. Također, producent ima pravo na naknadu za javnu posudbu videograma, a njegova prava traju 50 godina od prve fiksacije djela. Poput videoteka i knjižnice sklapaju ugovore s distributerima videograma iako se ne bave iznajmljivanjem. Temeljem sklopljenog ugovora s distributerima koji steknu pravo iskorištavanja djela od proizvođača knjižnice smiju videograme davati na posudbu, preciznije u privatno korištenje. Ugovorom se isključuje korištenje na javnim mjestima u što se ubraja i sam prostor knjižnica. „Javni arhivi, javne knjižnice, muzeji i druge pravne osobe koje obavljaju muzejsku djelatnost, obrazovne i znanstvene ustanove, ustanove za predškolski odgoj i socijalne (karitativne) ustanove mogu iz vlastitog primjerka reproducirati autorsko djelo na bilo koju podlogu za potrebe očuvanja i osiguranja građe, tehničke obnove i popravljivanja građe, upravljanja zbirkom i ostale vlastite potrebe, ako pri tome ne ostvaruju izravnu ili neizravnu komercijalnu korist.“⁵⁴

⁵³ Kačer, H. Videogram kao predmet zaštite u hrvatskom pravu. // Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo 5(2004), str. 139.

⁵⁴ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima. // Narodne novine 127/2014. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_10_127_2400.html (19.11.2017.)

4. Pohrana filmskog gradiva i filmske građe

4.1. Diferencijacija pojmova *gradivo* i *građa* i njihov smještaj

Gradivo

Riječ *gradivo* smješta se u domenu arhivistike te predstavlja izvorni i reproducirani (pisani, tiskani, fotografirani, snimljeni ili nekim drugim načinom zabilježeni) dokumentarni materijal koji ima trajnu povijesnu, društvenu, kulturnu i znanstvenu vrijednost.⁵⁵ Filmsko gradivo je pojam preuzet iz suvremene arhivske teorije, prakse i arhivskog zakonodavstva kao pojam koji se smatra dijelom arhivskog gradiva. U temeljnom dokumentu *Etički kodeks* prihvaćenom na *Kongresu Međunarodnog udruženja filmskih arhiva* (FIAF) u Pragu kao znanstveno područje uspostavljena je i filmska arhivistika.⁵⁶ Prema *Online rječniku za knjižničnu i informacijsku znanost* (*Online Dictionary for Library and Information Science – ODLIS*) pojam *filmski arhiv* (*film archives*) definiran je kao organizacija ili jedinica unutar veće organizacije/ustanove koja je odgovorna za održavanje, očuvanje i obnovu trajne zbirke filmova.⁵⁷

Građa

Riječ *građa* pripada dvama područjima – području knjižničarstva i području muzeologije zbog čega pored sebe zahtijeva postojanje dodatne i precizirajuće pridjevske riječi. Knjižnična građa je tako zajednički izraz za svu vrstu (i knjižne i neknjižne) građe koju knjižnice odabiru, prikupljaju, obrađuju, pohranjuju, zaštićuju te daju na korištenje. Muzejska građa naziv je za sve vrste predmeta baštine koji se skupljaju, opisuju i prezentiraju kao muzejski predmeti.⁵⁸ Prema *Online rječniku za knjižničnu i informacijsku znanost* (*Online Dictionary for Library and Information Science – ODLIS*) pojam *filmska knjižnica* (*film library*) predstavljen je kao vrsta specijalne knjižnice koja sadrži zbirku filmova, videozapisa, DVD-a i druge građe koji

⁵⁵ Kolbas, I. Mali pojmovnik arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije. // Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture. Zbornik radova. Zagreb, 1998. Str. 289.

⁵⁶ Kukuljica, M. Zaštita i restauracija filmskoga gradiva. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2004. Str. 15.

⁵⁷ Film archives. // ODLIS : Online Dictionary for Library and Information Science. Dostupno na: http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_f.aspx (5.11.2017.).

⁵⁸ Kolbas, I. Mali pojmovnik arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije. // Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture. Zbornik radova. Zagreb, 1998. Str. 291-293.

se odnose na kinematografiju i filmske studije čije pregledavanje ili posuđivanje može biti ograničeno na registrirane članove ili pretplatnike.⁵⁹

Iz navedenog je moguće pronaći zajedničke zadaće arhiva i knjižnica, a to su: čuvanje, zaštita, obrada i korištenje gradiva/građe.⁶⁰ Ono što ih razlikuje teško je ustanoviti na temelju vrste ili sadržaja građe jer obje ustanove mogu imati građu na svim vrstama medija. Rješenje za razlikovanje arhivisti pronalaze „u provenijenciji građe pa arhivsku građu karakteriziraju kao građu koja nastaje tijekom svrhovite i organizirane aktivnosti, radi nekog administrativnog, pravnog, poslovnog ili društvenog cilja. No to razlikovanje vrijedi samo za dio građe koju arhivi posjeduju. Razlika se može jednoznačno utvrditi samo tako da se u obzir uzmu značajke građe koju pojedine ustanove *pretežno* prikupljaju.“⁶¹ Prema tome razlikovanje građe neće proizlaziti iz njihovih fizičkih karakteristika već će se uspostavljati na temelju njenog podrijetla i relativne količine svake vrste građe. Također još jedno distinktivno obilježje utječe na promišljanje o različitosti ovih dviju ustanova, a radi se o otvorenosti javnosti. Osnovna odlika knjižnica je koncept otvorenog, slobodnog pristupa dok je u arhivima glavna pristupna točka građi upravo specijalizirani stručnjak – arhivist. No u novije se vrijeme sve više teži međuprofesionalnoj komunikaciji svih triju baštinskih ustanova radi kvalitetnijeg protoka informacija i unaprjeđenja vlastitog djelovanja.⁶²

⁵⁹ Film library. // ODLIS : Online Dictionary for Library and Information Science. Dostupno na: http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_f.aspx (5.11.2017.).

⁶⁰ Radi jednostavnosti nadalje u tekstu koristit će se izraz građa za sva tri predmeta proučavanja AKM zajednice.

⁶¹ Horvat, A. Zajedničko i posebno u stručnoj naobrazbi bibliotekara, arhivista i muzeologa. // Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture. Zbornik radova. Zagreb, 1998. Str. 33.

⁶² Faletar Tanacković, S.; Aparac-Jelušić, T. Ishodišta za proučavanje međuodnosa baštinskih ustanova u 20. stoljeću: počeci teorijskih promišljanja. // *Libellarium* III, 2(2010), str. 195-196. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=115522 (5.11.2017.)

4.2. Kinoteke

Značenje riječi *kinoteka* skriva se upravo u njenom sinonimu – riječ je o filmskom arhivu koji predstavlja ustanovu za prikupljanje, čuvanje, restauriranje i prikazivanje filmova.⁶³ U prvih desetak godina od pojave filma briga o toj vrsti gradiva posve je zanemarivana te se brojnim filmovima tako izgubio svaki trag. Goleme količine filmske vrpce uništene su s pojavom zvučnog filma koja je sa sobom dovela i napuštanje nitratnog filma čija je glavna karakteristika laka zapaljivost te prijelaz na filmsku vrpcu sa sigurnosnom triacetatnom podlogom. Realizacija potrebe za skladištenjem filmova pojavila se tek 1930-ih kad se promijenio i pristup poimanju filma, odnosno kad se počela shvaćati vrijednost filmskog izraza kao važnog kulturnog izvora informacija. Drugi val oblikovanja filmskih arhiva zbio se pedesetih godina, a na ulasku u treći milenij značaj se filmskih arhiva proširio na muzejske veličine dok se filmska vrpca počela razumijevati kao muzejski artefakt.⁶⁴ „Sve opsežnija i značajnija filmska proizvodnja, raznorodnost i bogatstvo nacionalnih produkcija, opća popularizacija filma, pojava novih vizualnih medija, poglavito televizije učinila je medij filma nazočnim u svakodnevnom životu običnog čovjeka. Film se afirmirao kao samosvojno umjetničko područje, kulturno dobro te informacijsko i dokumentacijsko sredstvo. Afirmiranjem medija filma i njegovim prihvaćanjem kao nove atraktivne umjetnosti, počela je rasti i svijest o potrebi njegovog brižljivog pohranjivanja i zaštite.“⁶⁵ Godine 1984. u *Kongresnoj biblioteci (Library of Congress)* u SAD-u utemeljena je prva filmska zbirka, a prvi filmski arhiv osnovan je u Danskoj 1912. godine pod nazivom *Staaten Film Central*. Prve zakonske odredbe o važnosti i potrebi zaštite filmskog gradiva smještaju se u 1918. godinu na područje *Sovjetskog saveza*. S ciljem prezentacije filmova 1935. godine osnovan je *Filmski odsjek Knjižnice Muzeja moderne umjetnosti (Library of the Museum of Modern Art)*, a s istom namjerom skupina francuskih umjetnika 1936. godine osnovala je *Francusku kinoteku (La Cinémathèque française)* iz čijeg se naziva iščitava pogrešno shvaćanje pojma *kinoteka* jer je to mjesto koje služi za pohranu, obradu i zaštitu filmova, a tek je u drugom planu njihovo prikazivanje.⁶⁶ Dvije godine nakon toga u okviru UNESCO-a nastaje i prvi filmski savez pod nazivom *Međunarodno udruženje filmskih arhiva (Federation*

⁶³ Kinoteka. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2017. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=31543> (29.10.2017.).

⁶⁴ Kukuljica, M. Zaštita i restauracija filmskoga gradiva. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2004. Str. 18-19.

⁶⁵ Ibid. Str. 24.

⁶⁶ Ibid. Str. 24-26.

Internationale des Archives du Film – FIAF) čije zakonske odredbe, uz nacionalne, također reguliraju rad filmskih arhiva. Dosta kasnije, 1996. godine, osnovano je *Europsko udruženje filmskih arhiva* (*Association des Cinémathèques Européennes* – ACE) u koji je *Hrvatska kinoteka* 1997. godine primljena kao punopravna članica.⁶⁷

4.3. Hrvatska kinoteka

Godine 1957. Hrvatska dobiva svoju dvoranu kinoteke kojoj je *Jugoslavenska kinoteka* iznajmljivala filmove, ali pod kolonijalnim uvjetima – desetljećima su uzimali 50 % ukupnog prihoda dvorane.⁶⁸ Tek 1976. godine *Zakonom o kinematografiji* utemeljena je samostalna *Hrvatska kinoteka* koja nastavlja djelovati kao nacionalni filmski arhiv. Tri godine nakon toga, 1979, kao poseban odjel počinje djelovati pri središnjem matičnom arhivu – *Hrvatskom državnom arhivu*. Odjel se sastoji od dva odsjeka – odsjeka za obradu filmskog, video i fono gradiva te odsjeka za zaštitu i restauraciju filmskog gradiva. Od 2007. valjanost *Zakona o kinematografiji* poništava se te ga zamjenjuje novi *Zakon o audiovizualnim djelatnostima* kojim je propisano sustavno poticanje audiovizualnog stvaralaštva pod nadležnosti također novoutemeljenog *Hrvatskog audiovizualnog centra* čije su zadaće i rad komplementarni s onima *Hrvatske kinoteke*.⁶⁹ Osnovna zadaća *Hrvatskog filmskog arhiva* (*Hrvatske Kinoteke*) jest prikupljanje, čuvanje, zaštita i korištenje cjelokupnog filmskog gradiva nastalog na području Republike Hrvatske. *Zakonom o arhivskom gradivu i arhivima* obvezuje se hrvatske proizvođače filma na predaju izvornih materijala slike i tona godinu dana od proizvodnje filma uz jednu neiskorištenu kopiju svakog novog proizvedenog filma.⁷⁰ Od 1993. godine kad je *Hrvatska Kinoteka* postala članicom *Međunarodnog udruženja filmskih arhiva* (FIAF) te *Europskog udruženja filmskih arhiva* (ACE) 1997. uvoznike stranog filma posebno se obvezuje na predaju kopije stranog filma po isteku licence, odnosno nakon isteka prava prikazivanja. Također, proizvođači filma dužni su *Kinoteci* dostaviti i popratno filmsko gradivo što se odnosi na scenarije, knjige snimanja, plakate te filmske fotografije. Filmsko kao i popratno gradivo dostupno je za korištenje u stručne, obrazovne i znanstvene svrhe i to tek kad se izvrše sve mjere zaštite i restauracije. U posljednje tri dekade *Hrvatska je kinoteka*

⁶⁷ Ibid. Str. 28-31.

⁶⁸ Kukuljica, M. Zaštita i restauracija filmskoga gradiva. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2004. Str. 34.

⁶⁹ Šute, S. Oblikovanje filmske priručne knjižnice u Hrvatskom filmskom arhivu. // Arhivski vjesnik 54(2011), str. 250. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=133971 (30.10.2017.)

⁷⁰ Kinoteka. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2017. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=26403> (30.10.2017.).

prikupila više od 9500 filmskih naslova. Pojedini redatelji i drugi djelatnici filmske industrije svojim su poklonima stvorili značajne zbirke čija je uloga pomoći pri rekonstrukciji pojedinih filmskih razdoblja. U slučaju postojanja filmskog gradiva kojem vlasništvo nije poznato *Hrvatska kinoteka* obvezna je zatražiti dopuštenje od proizvođača filma kako bi se ono moglo prikazivati, odnosno koristiti na pojedinim medijima.⁷¹

4.4. Filmska priručna knjižnica pri *Kinoteci*

Hrvatski državni arhiv kao matična ustanova *Kinoteke* potpisala je brojna izdanja koja su postala sastavnim dijelom zbirke priručne filmske literature koja se zove *Bibliografija izvora za povijest hrvatskoga filma i kinematografije*. Neki od najvažnijih naslova su sljedeći: Škrabalo, I. *101 godina filma u Hrvatskoj (1896-1997)*; Kukuljica, M. *Zaštita i restauracija filmskog gradiva*; Majcen, V., Kukuljica, M. *Filmovi u Hrvatskoj kinoteci*; Majcen, V. *Filmska djelatnost Škole narodnog zdravlja „Andrija Štampar“*; Majcen, V. *Obrazovni film / Pregled povijesti obrazovnog filma*; Majcen, V. *Hrvatski filmski tisak do 1945* itd.) te se njihov poseban značaj nalazi u činjenici da kao povijesni izvori govore o važnosti filma u prethodnim razdobljima te služe boljem razumijevanju filmske materije. Osim vlastitih izdanja praksa matične ustanove ticala se i ciljane kupnje određene knjižne građe koja govori o filmu. Tako se unutar *Bibliografije* smjestio i pozamašan broj raznovrsnih djela filmske tematike te je taj broj neprestano rastao. Kad su 2006. godine zbog različitih internih potreba započeli veliki radovi na popisivanju knjižne građe u istočnom spremištu *Knjižnice Hrvatskog državnog arhiva*, na red je konačno došlo i pitanje smještaja filmske građe. Rješenje se nalazilo u oblikovanju filmske knjižnice za koju je pretpostavljen prostor *Čitaonice Kinoteke*. Filmska je zbirka uskoro tamo prebačena, razmještena po unaprijed razrađenom planu te je vrlo brzo došlo vrijeme za stručnu obradu preseljenog dijela filmske zbirke uz priključivanje već obrađene filmske građe sa signaturom spremišta *Knjižnice Hrvatskog državnog arhiva*. Budući da je građa namijenjena u prvom redu korisnicima-djelatnicima *Kinoteke*, a široj javnosti u okvirima knjižnice, moguće je govoriti o filmskoj *priručnoj* knjižnici. Njen nastanak obilježen je planskim i detaljnim pristupom te je u skladu s pravilima knjižničarske struke.⁷²

⁷¹ Hrvatski filmski arhiv (Hrvatska kinoteka). // Hrvatski državni arhiv. Dostupno na: <http://zagreb.arhiv.hr/hr/hda/fs-ovi/kinoteka.htm> (30.10.2017.)

⁷² Šute, S. Oblikovanje filmske priručne knjižnice u Hrvatskom filmskom arhivu. // Arhivski vjesnik 54(2011), str. 252. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=133971 (30.10.2017.)

4.5. Primjeri inozemnih filmskih knjižnica

4.5.1. *Filmska knjižnica Muzeja moderne umjetnosti*

U studenom 1935. godine, pet godina nakon osnivanja, *Muzej moderne umjetnosti* u New Yorku (*The Museum of Modern Art – MoMA*) najavio je otvorenje svoje *Filmske knjižnice* kako bi se javnosti po prvi put omogućilo sustavno proučavanje filma kao umjetnosti.⁷³ U nacrtku *Projekta za osnivanje Filmske knjižnice Muzeja moderne umjetnosti* navedena je svrha – pratiti, katalogizirati, obnavljati, čuvati, izlagati i prenositi ostalim muzejima i obrazovnim ustanovama sve materijale vezane uz film onako kako se to inače čini s ostalom muzejskom građom.⁷⁴ Strategija razvoja temeljila se na sljedećim zadaćama: razviti aktivnu filmsku knjižnicu koja bi čuvala sve važne američke i strane filmove od 1889. godine; urediti i sastaviti programe s navedenim filmovima koji bi bili dostupni brojnim fakultetima, muzejima i ostalim institucijama u zemlji; sastaviti knjižni fond s knjigama, časopisima i ostalim popratnim materijalom iz područja filma; čuvati glazbene podloge nijemih filmova; objavljivati radove, biltene i kataloge o svom radu kako bi aktivnost *Knjižnice* utjecala na svijest o potrebi stalnog proučavanja umjetnosti pokretnih slika; omogućiti dostupnost svih informacija sa svih aspekata filma kako u SAD-u tako i u inozemstvu.⁷⁵

U jesen 1932. jedna od glavnih osnivača *Filmske knjižnice* Iris Barry dobila je zadaću da kao volonterka započne s idejom osmišljavanja knjižnice u jednoj praznoj prostoriji čija je prvotna namjena bila biti prostorijom za bilijar ili gimnastiku. Naravno, raspoloživih sredstava za kupnju knjiga nije bilo, ali mnogi elitni muzeji uskoro su darovali veliku količinu knjiga o različitim granama umjetnosti. U suradnji s kolegama sastavila je zamolbu *Zakladi Rockefeller (Rockefeller Foundation)* za dodjelu bespovratnih sredstava za pokretanje filmske knjižnice unutar *Muzeja* te je uspješno dobivena značajna financijska potpora za pokrivanje trogodišnje aktivnosti. Uskoro je razvijena čitava mreža poznanstava kojom je omogućena cirkulacija filmskog materijala u različitim podnebljima (London, Pariz, Luksemburg, Berlin, Moskva, Stockholm...).⁷⁶ Od svoje najave *Filmska knjižnica* dobila je izrazito poštovanje u

⁷³ Catapano, P. Creating 'Reel' Value: The Establishment of The Museum of Modern Art Film Library, 1935-1939. // *Film & History: An Interdisciplinary Journal of Film and Television Studies* 24, 3-4(1994), str. 29. Dostupno na: https://www.researchgate.net/profile/Peter_Catapano (18.11.2017.)

⁷⁴ Abbott, John E. ... et al. An Outline of a Project for Founding the Film Library of the Museum of Modern Art. // *Film History* 7, 3(1995), str. 326. Dostupno na: <http://www.jstor.org/stable/3815098> (19.11.2017.)

⁷⁵ Ibid, str. 327.

⁷⁶ Barry, I. The Film Library and How It Grew. // *Film Quarterly* 22, 4(1969), str. 20-23. Dostupno na: <http://www.jstor.org/stable/1210306> (18.11.2017.)

akademskoj zajednici te se uskoro o njoj djelatnosti pisalo u više od 1300 publikacija – knjiga, časopisa i novina.⁷⁷

4.5.2. Knjižnica Margaret Herrick

Knjižnica Margaret Herrick jedna je od najistaknutijih svjetskih istraživačkih knjižnica posvećenih povijesti i razvoju filmske umjetnosti i industrije. *Knjižnica* je osnovana godinu dana nakon osnutka *Akademije filmskih umjetnosti i znanosti (Academy of Motion Picture Arts and Sciences – AMPAS)* 1928. godine te je od 1991. godine trajno smještena na Beverly Hillsu. *Knjižnica* je otvorenog tipa te ju tijekom cijele godine posjećuju studenti, znanstvenici, filmski kritičari te povjesničari filma radi svojih stručnih i znanstvenih radova. Margaret Herrick diplomirala je knjižničarstvo na *Sveučilištu u Washingtonu*, a 1929. godine postala je glavni knjižničar knjižnice *Yakime*. Od 1936. do 1943. godine bila je *Akademijina* knjižničarka, a od 1945. do 1971. godine *Akademijina* izvršna direktorica. Herrick je postavila temelje za ono što se danas smatra jednom od najboljih filmskih knjižnica u svijetu. Nakon njezina odlaska u mirovinu 1971. godine *Akademijina* knjižnica preimenovana je njoj u čast. Margaret Herrick umrla je 20. lipnja 1976. godine.⁷⁸ *Knjižnica Margaret Herrick* prikuplja knjige i letke filmske tematike na engleskom jeziku kao i važne publikacije na stranim jezicima te neke publikacije iz srodnih područja kao što su televizija, radio, kazalište i glazba. Ovdje se nalaze djela o povijesti kinematografije Sjedinjenih Američkih Država i zemalja širom svijeta; referentna djela i opće povijesti filma; biografije i studije o glumcima i redateljima, djela žanrovske problematike, članci iz novina i časopisa, priopćenja za medije i novinare, oglasni materijal, recenzije, programi, slike, fotografije, nacrti kostima, animacijska umjetnička djela, ilustracije istaknutih pojedinaca, rukopisi, bilješke, albumi te glazbena ostvarenja.⁷⁹ Također, ova *Knjižnica* funkcionira i kao središnje mjesto za istraživanje informacija o povijesti *Oscara* i *Akademije* kao institucije. U srpnju 2012. godine javnosti je predstavljena *online* baza podataka pod nazivom *Digitalne zbirke Knjižnice Margaret Herrick (Margaret Herrick Library Digital Collection)* koja omogućuje otvoreni pristup raznovrsnim digitaliziranim materijalima (letci, fotografije, časopisi, cjelovite kopije 250 *Akademijinih*

⁷⁷ Catapano, P. Creating 'Reel' Value: The Establishment of The Museum of Modern Art Film Library, 1935-1939. // *Film & History: An Interdisciplinary Journal of Film and Television Studies* 24, 3-4(1994), str. 39. Dostupno na: https://www.researchgate.net/profile/Peter_Catapano (18.11.2017.).

⁷⁸ About. // Margaret Herrick Library. Dostupno na: <http://www.oscars.org/library/about> (7.11.2017.).

⁷⁹ Collections. // Margaret Herrick Library. Dostupno na: <http://www.oscars.org/library/collections> (7.11.2017.).

publikacija, godišnji *Programi Oscara*).⁸⁰ Svrha pokretanja ove digitalne knjižnice pronalazi se u stalnom nastojanju za očuvanjem i pružanjem šireg pristupa jednoj od najznačajnijih svjetskih poznatih zbirki u čijem se središtu nalazi filmska umjetnost kako bi znanstvenicima, studentima i ostalima bio olakšan pristup građi ako nisu u mogućnosti biti fizički prisutni u *Knjižnici*.

5. Knjižnica Art-kino u Rijeci

5.1. Povijest kinematografa

Riječ *kinematograf* (franc. *cinématographe*) u svakodnevnom je jeziku poznatija u svom skraćenom obliku – kino – a odnosi se na prostor specijaliziran za projekcije filmova. Počeci razvoja filmske industrije ipak ne pamte postojanje posebnih dvorana za prikazivanje filmova jer su se oni tada projicirali na različitim javnim mjestima – u šatorima, kafićima, društvenim domovima te na otvorenom. Razlog za nastanak prvih kinematografa ležao je u lakoj zapaljivosti filmske vrpce pa su se hitno morale sagraditi dvorane u kojima je kabina s projekcijskim uređajima bila izolirana, odnosno odvojena od gledališta i filmskog platna. Već 1910-ih u SAD-u zamijećene su prve modernije kinodvorane, a nakon Prvog svjetskog rata u Europi su postojale i vrlo luksuzne dvorane nazvane filmskim palačama. Sredinom stoljeća nastaju prvi objekti s više dvorana za gledanje (tzv. multipleksi), a pojavljuju se i kina s posebnom namjenom (*art-kino*) te automobilsko kino (*drive-in*).⁸¹ U Hrvatskoj se prva filmska projekcija nije održala u tada klasičnim prostorima za tu svrhu već u dvorani namijenjenoj upravo kulturnim sadržajima. To se dogodilo 8. listopada 1986. godine u dvorani *Hrvatskog pjevačkog društva Kolo* u zgradi *Hrvatskog sokola* u Zagrebu na čijem se mjestu danas nalazi najstarija hrvatska visokoškolska ustanova za film i kazalište *Akademija dramske umjetnosti*, a projekciju su održali zagrebački fotografi Rudolf Mosinger i Lavoslav Breyer.⁸² Tek dvadeset godina nakon toga Hrvatska je dobila svoje prvo stalno kino, *Pathé bioskop*, kasnije *Urania* („električko kazalište“), otvoreno u studenom 1906. (godinu dana prije uvođenja električne struje u cijelom gradu) u Gajevoj ulici br. 1 u Zagrebu. Iste godine

⁸⁰ Academy of Motion Picture Arts and Sciences Library offers Web access to world-renowned collection devoted to history of motion pictures. // OCLC. Dostupno na: <https://www.oclc.org/en/news/releases/2012/201268.html> (7.11.2017.)

⁸¹ Kinematograf. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2017. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=31481> (2.11.2017.).

⁸² Gilić, N. Filmski medij. // Uvod u medije / uredila Zrinjka Peruško. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk : Hrvatsko sociološko društvo, 2011. Str. 91.

nastala su i stalna kina u Puli i Rijeci, a vrlo brzo i u drugim hrvatskim gradovima.⁸³ Vrijednost tih pojedinačnih kina postojana je i čuvana sve do kraja tisućljeća kad su se mahom počela otvarati multipleks-kina koja su svojim luksuznim izgledom i digitaliziranim uslugama privukla brojne gledatelje. Kao protuudar manjih kina počela se razvijati filmska festivalska kultura što se očitovalo u uspješnosti prvog *Motovunskog filmskog festivala* 1999. godine koji je potaknuo i nastanak brojnih drugih također uspješnih filmskih festivala od Vukovara pa sve do Dubrovnika.⁸⁴ Tako se svijest o važnosti manjih i gradskih kina uspješno regenerirala.

5.2. Razvoj *Art-kina Croatia*

O tome kako grad Rijeka uspješno slijedi suvremena gibanja svjedoči i činjenica kako je baš u ovom gradu 1906. godine nastalo i jedno od prvih stalnih kinematografa u Hrvatskoj nazvano *Salone Edison*. Od tada pa sve do najezde multipleksa u Rijeci je svoja vrata otvorilo još tridesetak kinematografa. Povijest današnjeg *Art-kina Croatia* može se čitati još od 1927. godine kad su se u zgradi posjeda riječkog kapucinskog samostana (današnja Krešimirova ulica) u kapucinskom kazalištu *Teatrino Cappuccini* održale prve filmske projekcije zbog čega se i navedeni lokalitet nazivalo kino-kazalištem. Točno deset godina nakon toga, 1937. godine, otvoreno je novo kino-kazalište *San Giorgio* pod upravom *Kinematografskog poduzeća San Giorgio (Azienda Cinematografica San Giorgio)* s ciljem njegovanja talijanske kinematografije, odnosno talijanske kulture. Nakon Drugog svjetskog rata, 1947. godine, navedeno je kino ušlo pod upravu novog gradskog kinematografskog poduzeća te promijenilo naziv u *Beograd*. Ovo je *Kino* doživjelo razdoblje potpune modernizacije i adaptacije pa je tako 1957. godine oblaganjem zidova kanelirama od jasenovih letvica vizualno proširena unutrašnja perspektiva dvorane. Uskoro je proširen i ulazni prostor nalik današnjem ulazu s blagajnom, a potpuna rekonstrukcija unutrašnjosti kina izvršena je u razdoblju od 1975. do 1980. godine. Pod nadležnosti *Tehničkog fakulteta* nastala je pozornica dubine svega 1, 20 metara i dužine filmskog platna sa svrhom izvođenja najava i predavanja te obavješćivanja povodom ili nakon projekcija. Broj sjedala radi veće udobnosti smanjen je, ispravljen je i pad radi bolje linije gledanja, a vrata, stropovi i zidovi različitim su materijalima obloženi kako bi se postigla valjana akustika. Godine 1991. *Kino* mijenja naziv u *Croatia* te će pod tim

⁸³ Ibid. Str. 92.

⁸⁴ Gilić, N. Filmski medij. // Uvod u medije / uredila Zrinjka Peruško. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk : Hrvatsko sociološko društvo, 2011. Str. 90.

imenom djelovati sve do svog zatvaranja u prosincu 2007. godine.⁸⁵ Dvorana kina ponovno je otvorena u prosincu 2008. godine pod novim imenom: *Art-kino Croatia*. Ono djeluje pod upravom javne ustanove za promicanje filmske kulture i umjetnosti koja se zove *Art-kino*, a čiji je osnivač Grad Rijeka. Ustanova *Art-kino* odlikuje se posebnom ponudom filmskog programa, a osim toga organizira i edukacije za djecu i mlade, različite obrazovne i medijacijske programe te je izravna podrška riječkoj filmskoj produkciji. Temeljna programska djelatnost *Ustanove* upravo je navedeno kino koje je među publikom vrlo brzo uspjelo u ubiranju brojnih simpatija. Filmski program *Art-kina Croatia* izrazito je profiliran tako što se usmjerava na projiciranje suvremenih, ali i baštinskih filmskih ostvarenja uglavnom europske i nezavisne produkcije. Svoj prostor *Kino* „posuđuje“ i gotovo svim vodećim hrvatskim filmskim festivalima te na taj način svojoj publici beskompromisno osigurava priliku za upućivanje u područje filmskog svijeta. Redovan program *Kina* obuhvaća filmove različite žanrovske pripadnosti, brojne retrospektivne filmove nastale u čast pojedinim osobama, temama, filmskim pravcima i sl, a česte su i organizacije revija nacionalnih kinematografija. Od posebne važnosti je i program za djecu i mlade pod nazivom *Škole u kinu* nastao 2009. godine u suradnji *Art-kina* i *Odjela gradske uprave za odgoj i školstvo* Grada Rijeke te *Hrvatskog filmskog saveza*. Tako je mlađem naraštaju omogućeno organizirano gledanje filmova te prisustvovanje predavanjima o značaju i elementima filmskog jezika. Ključni partneri za djelovanje i rad *Ustanove* su *Hrvatski filmski savez*, *Hrvatska kinoteka*, sva hrvatska nezavisna kina (posebno *Kino Europa* i *Kino Tuškanac*) te organizatori istaknutih hrvatskih filmskih festivala – *Zagreb Film Festivala*, *Animafesta*, *Motovun film festivala* itd. *Art-kino* bilježi članstvo u *Hrvatskoj mreži neovisnih kinoprikazivača*, član je mreže *Europa Cinemas* te neprofitnog udruženja s ciljem promicanja kulturne raznolikosti u kinima i festivalima CICAIE (*Confédération internationale des cinémas d'art et d'essai*). Da je *Art-kino* uspjelo i uspijeva u svojim idejama i uslugama potvrđuju brojevi koji govore o posjećenosti kina. Prve godine od otvaranja *Kina* zabilježen je broj od 19 000 posjetitelja dok je 2014. *Kinom* prošetalo čak 34 000 posjetitelja.⁸⁶ Osim što su time potvrđene misija i vizija *Art-kina* kao ustanove, ovi su brojevi pokazatelj i da širenje multipleksa ipak ne umanjuje utjecaj gradskih kina.

⁸⁵ Žigo, S. Povijest kina : obnova kontinuiteta. // *Art-kino*. Dostupno na: <https://www.art-kino.org/hr/o-kinu/povijest-kina> (3.11.2017.)

⁸⁶ *Art-kino Croatia* – Rijeka. // *Hrvatska mreža neovisnih kinoprikazivača*. Dostupno na: <http://kinomreza.hr/kino-rijeka/> (3.11.2017.)

5.3. Nastanak *Knjižnice Art-kino*

Oblikovanjem filmske priručne knjižnice u *Hrvatskoj kinoteci* hrvatsko je knjižničarstvo po prvi put prošireno za knjižnicu takvog tipa – filmsku knjižnicu. Knjižnica je u prvom redu namijenjena članovima ustanove u kojoj se nalazi (*Kinoteka*) kao „značajan i osebujan instrument pri pretraživanju, proučavanju i sređivanju filmske građe“⁸⁷, ali knjižničnom se građom mogu služiti i djelatnici srodnih ustanova te studenti pa je riječ o knjižnici poluotvorenog tipa.

Ideja za okupljanjem filmske građe na jednom mjestu javila se i malo zapadnije, 2015. godine u Gradu Rijeci kad je svoje mjesto u *Upisniku knjižnica i knjižnica u sastavu* zauzela *Knjižnica Art-kino* – prva hrvatska filmska knjižnica otvorenog tipa. Ova je specijalna knjižnica svečano otvorena u petak 12. veljače 2016. godine s početkom u 19 sati na lokaciji Krešimirova 2, Rijeka.⁸⁸

Podaci o nastanku, razvoju i radu *Knjižnice Art-kino* prikupljeni su metodom strukturiranog intervjua koji je održan 9. studenog 2017. godine u prostorijama *Knjižnice*. Autorica ovog diplomskog rada postavljala je pitanja na koja je odgovarala voditeljica *Knjižnice*, magistra knjižničarstva i kulturologije, Ana Šegrt. Ispitivačica će u daljnjem tekstu biti označena slovom S u značenju „studentica“, a ispitanica slovom K u značenju „knjižničarka“. Ispitanica je svoje odgovore potkrjepljivala podacima iz *Pravilnika o radu knjižnice* koji je donijelo *Upravno vijeće Art-kina*, a koji je stupio na snagu dana 27. rujna 2014. godine.

S: *S obzirom na ustroj i vrstu građe kojem tipu knjižnica pripada Knjižnica Art-kino?*

K: Riječ je o specijalnoj knjižnici otvorenog tipa koja se nalazi u sastavu javne ustanove *Art-kino* te djeluje kao posebna ustrojbeno jedinica unutar *Art-kina*. S obzirom na opseg knjižne i neknjižne građe koja se bavi filmom, ova se knjižnica naziva filmskom knjižnicom.

S: *Kada je Knjižnica osnovana?*

K: *Knjižnica Art-kino* upisana je u *Upisnik knjižnica Ministarstva kulture* 6. veljače 2015. godine, a svoja je vrata svečano otvorila u petak 12. veljače 2016. godine. Program *Knjižnice* inaugurirao je filmski kritičar, redatelj i scenarist Slobodan Šijan predstavivši svoje dvije

⁸⁷ Šute, S. Oblikovanje filmske priručne knjižnice u Hrvatskom filmskom arhivu. // *Arhivski vjesnik* 54(2011), str. 263. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=133971 (13.11.2017.)

⁸⁸ Šegrt, A. Specijalna filmska knjižnica Art-kino. // *Urbancult*. Dostupno na: <http://www.urbancult.hr/27981.aspx> (13.11.2017.)

knjige *Filmus – priče o filmu* i *Kino Tom* te izbor svojih eksperimentalnih filmova nastalih između 1970. i 1972. godine. Dan nakon toga *Knjižnica* je posebno otvorena za djecu i mlade, a program je uključivao nagradnu igru, natjecanje u igranju igraćih konzola, radionicu izrade optičkih igraćaka te je predstavljen norveški animirani film *Hokus pokus Albert*.

S: Kako je došlo do ideje za osnivanje filmske knjižnice?

K: S otvorenjem *Art-kina Croatia* 18. prosinca 2008. godine u prostoru *Kina* zatečene su brojne knjige koje su nekoć pripadale vlasništvu utemeljitelja bivšeg *Kina Croatia*. Ljudi su počeli donositi svoje knjige kad im više nisu bile potrebne, a mnogi su knjige prosljedili *Kinu* pri selidbama. Zatim je ustanova *Art-kino* prijavila svoj program na jedan natječaj u sklopu kojeg se mogla zatražiti i knjižna građa. Kad se građa brojčano povećala, shvatilo se da je moguće smjestiti ju na za to posebno mjesto – u filmsku knjižnicu. Od tada je započeta i pretplata na dnevni i tjedni tisak, časopise, biltene te festivalske kataloge te je na samom ulazu u prostor *Art-kina Croatia* postavljena filmska knjižnica.

S: Što sve ulazi u djelatnost Knjižnice?

K: *Knjižnica* obavlja svoje poslove prema utvrđenim standardima za specijalne knjižnice i u skladu sa *Zakonom o knjižnicama*. Knjižnična djelatnost obuhvaća: nabavu knjižnične građe; stručnu obradu, čuvanje i zaštitu knjižnične građe te provođenje mjera zaštite knjižnične građe koja je kulturno dobro; izradu biltena prinova, kataloga, bibliografija i drugih informacijskih pomagala; sudjelovanje u izradi skupnog kataloga i baza podataka; osiguranje dostupnosti knjižnične građe i informacija korisnicima prema njihovim potrebama i zahtjevima; osiguravanje korištenja knjižnične građe te protok informacija; poticanje i pomoć korisnicima pri izboru i korištenju knjižnične građe, informacijskih pomagala i izvora; vođenje dokumentacije o korištenju građe i korisnicima.

S: Na koji je način organiziran rad Knjižnice?

K: *Knjižnica* ima voditelja i knjižnični odbor. Voditelja *Knjižnice* imenuje i razrješava *Upravno vijeće Art-kina* prema odredbama *Zakona o knjižnicama*, *Statuta* i *Pravilnika o unutarnjem ustrojstvu Art-kina*. Voditelj organizira rad *Knjižnice* u skladu s odredbama *Pravilnika o radu Knjižnice* i *Pravilnika o unutarnjem ustrojstvu Art-kina*. Knjižnični odbor ima tri člana. Dva člana imenuje ravnatelj *Art-kina* iz redova djelatnika *Art-kina*, a treći je član voditelj *Knjižnice*. Članovi odbora imenuju se na dvije godine. Knjižnični odbor predlaže

mjere za razvoj i unapređenje rada *Knjižnice*, predlaže glavne smjernice nabavne politike, predlaže otpis knjižne građe te poduzima i druge aktivnosti od značaja za rad *Knjižnice*.

S: Što čini knjižnični fond?

K: Knjižnični fond čini 5 zbirki: Opća zbirka, Referentna zbirka, Periodika, Audiovizualna zbirka te Audiovizualna zavičajna zbirka. Po otvorenju *Knjižnica* je brojila preko 700 naslova podijeljenih u Opću i Referentnu zbirku, gotovo 500 časopisa zbirke Periodika (16 naslova) te Audiovizualnu zbirku sa 600 DVD-a suvremenih i klasičnih filmskih naslova. Prema statističkim podacima od 5. listopada 2017. godine *Knjižnica* broji 1581 naslov podijeljen u Opću i Referentnu zbirku, 563 časopisa zbirke Periodika (19 naslova) te 1093 DVD-a unutar Audiovizualne zbirke. U planu je početi s okupljanjem i sitnog tiska te plakata. Iz ovog je moguće iščitati da se *Knjižnica* neprestano obogaćuje i raste.

S: Tko čini knjižnično osoblje?

K: Voditeljica knjižnice zadužena za rad i poslovanje knjižnice te studenti čiji je posao zaduživati i razduživati građu.

S: Prema kojim se kriterijima odabire građa za izgradnju fonda?

K: *Knjižnica* prati i istražuje stručne potrebe i zahtjeve djelatnika *Art-kina* i vanjskih korisnika te predlaže nabavu građe za knjižnični fond. Naglasak je na nabavi znanstvene i stručne literature s područja filma i audiovizualnih djelatnost te selektivno literature s područja ostalih humanističkih i društvenih disciplina koja odgovara zahtjevima ustanove, odnosno korisničke zajednice. Cilj je, dakle, obuhvatiti knjige o filmu novijeg datuma na hrvatskom jeziku te izdane u Hrvatskoj, kao i tekuću periodiku. Česte su i promocije stranih autora koji *Knjižnicu* također obogate jednim primjerkom svog djela. DVD-i stranih i hrvatskih naslova nabavljaju se od distributera s kojima *Knjižnica* ima unaprijed sklopljene ugovore unutar kojih su razriješena sva autorskoppravna pitanja. Knjižnice smiju iznajmljivati filmove za kućnu uporabu uglavnom kada se filmovi prestanu prikazivati u kinima.

S: Kako je uređen knjižnični fond?

K: Knjižnični fond *Knjižnice* nalazi se na policama/ormarima za knjižnu građu i spremišnom prostoru. Kako se *Knjižnica* nalazi u atriju Kina, građa je zaključana jer je protok ljudi unutar objekta velik, no ormari se otključavaju na upit korisnica/ka. Osim djelatnika *Knjižnice*

pristup prostorijama u kojima je pohranjena knjižnična građa mogu imati djelatnici *Art-kina* koje za to ovlasti ravnatelj *Art-kina* radi obavljanja povjerenih im poslova.

S: Kako se građa nabavlja?

K: *Knjižnica* gradi svoj fond kupnjom i otkupima, razmjenom, poklonima (darovima) te pretplatom. Kad god je moguće *Knjižnica* nabavlja po dva primjerka knjižne građe (nešto rjeđe DVD-e). *Knjižnici* se obvezno dostavlja literatura nabavljena za potrebe projekata, literatura i materijali dobiveni na skupovima i na ime članstva u raznim strukovnim tijelima u kojima *Art-kino* sudjeluje ili je član. *Knjižnica* redovito radi na oblikovanju postojećeg fonda i provodi postupak vrednovanja postojećeg knjižničkog fonda i izlučivanja nepotrebnih sadržaja.

S: Kako se građa stručno obrađuje?

K: Kataložni zapis većine građe već postoji unutar skupnog kataloga *Zaki* pa ga od tamo preuzima i *Knjižnica Art-kino*. Ako zapis ne postoji, onda ga unosi stručno osoblje *Gradske knjižnice Rijeka*. Nakon toga se dodijeli signatura prema UDK-ovim novim tablicama koje omogućuju klasifikaciju građe i po žanrovskoj raznovrsnosti. Tada se građi dodjeljuje inventarni broj koji se upisuje u inventarnu knjigu kako bi na jednom mjestu bile popisane sve knjige i časopisi, audiovizualna građa i ostalo što čini knjižnični fond.

S: Postoji li usluga međuknjižnične posudbe?

K: Postoji. Knjižnična se građa posuđuje putem međuknjižnične posudbe na pisani zahtjev ustanove koja traži posudbu i uz suglasnost voditelja *Knjižnice*. *Knjižnica Art-kino* surađuje sa svojom matičnom knjižnicom *Sveučilišnom knjižnicom Rijeka* te studenti riječkog *Sveučilišta* znaju koristiti ovu knjižničnu uslugu.

S: Ima li Knjižnica vlastiti računalni katalog?

K: Ima, svi su naslovi pretraživi u posebnom katalogu. Korisnici mogu pretraživati s računala koji se nalazi se u atriju *Kina* ili s vlastitih računala putem linka za pretraživanje koji se nalazi na stranicama ustanove *Art-kino*. Računalni katalog ažurira se na webu.

S: Tko su korisnici Knjižnice i kako postati njenim članom?

K: Korisnici *Knjižnice* su djelatnici *Art-kina* i vanjski korisnici. Posudba knjiga i DVD-a moguća je učlanjenjem u *Filmski klub Art-kina*. Članarina je besplatna za djecu i mlade do 15

godina; za studentice/e, umirovljenice/ke te nezaposlene osobe članarina iznosi 75,00 kuna, a za zaposlene osobe 100,00 kuna te traje godinu dana od dana upisa. Dopusćeni rok posudbe knjiga je 30 dana, a AVE građe 7 dana te se istovremeno mogu posuditi 3 knjige i 2 DVD-a. Postoji mogućnost jednodnevne članarine koja iznosi 10,00 kn, ali tad nije moguća posudba već korištenje građe unutar *Knjižnice/Kina*. Osim knjižničnih usluga članovi *Filmskog kluba* imaju dvije besplatne ulaznice na svečane premijere filmova te popust na kinotečne cikluse. Takvom međuovisnosti filmske knjižnice i filmskog kluba želi se utjecati na svijest o važnosti filmske kulture.

S: Koja su prava i dužnosti korisnika?

K: Korisnik *Knjižnice* ima pravo:

- služiti se cjelokupnom obrađenom knjižničnom građom pod uvjetima utvrđenim *Pravilnikom o radu Knjižnice*,
- posuđivati knjižničnu građu pod uvjetima iz navedenog *Pravilnika*,
- tražiti informacije i konzultacije od djelatnika *Knjižnice*,
- biti informiran o novonabavljenim knjigama i drugoj građi te o aktivnostima koje *Knjižnica* organizira,
- iznositi prijedloge poboljšanja poslovanja s korisnicima,
- zatražiti rezervaciju građe.

Korisnici su dužni vratiti građu na vrijeme te u istom stanju u kojem je posuđena.

S: Kakve su spolna i dobna struktura korisnika?

K: *Spolna:*

Muški spol: 45,80%

Ženski spol: 54,20%

Tu su uračunati i interne korisnice i korisnici (djelatnice i djelatnici ustanove) te redovni vanjski korisnici.

Dobna:

Mlađi od 15 godina (članarina se ne naplaćuje): 15,27%

Do 30 godina: 37,40%

Do 45 godina: 22,52%

Do 60 godina: 11,45%

Stariji od 60 godina: 13,36%

S: Tko osigurava sredstva za rad Knjižnice?

K: Sredstva za rad *Knjižnice* osigurava *Art-kino*. Financijska sredstva namijenjena *Knjižnici* planiraju se godišnjim financijskim planom *Art-kina*.

S: S kojim javnim i drugim ustanovama Knjižnica surađuje?

K: S *Gradskom knjižnicom Rijeka*, *Sveučilišnom knjižnicom Rijeka* te različitim osnovnim školama čiji učitelji dovode učenike na filmske projekcije te predavanja o filmu i knjižničnim pogodnostima.

S: Koje su ostale knjižnične usluge?

K: Korisnici *Knjižnice* mogu čitati dnevne novine, tjednike te mjesečna izdanja časopisa na koje je pretplaćeno *Art-kino*. Postoji mogućnost korištenja tablet računala (Audiovizualna zavičajna zbirka) na kojem su pohranjeni filmovi snimani u Rijeci, o Rijeci ili su djela riječkih autorica i autora. Jedno se računalo nalazi u posebnoj prostoriji za tri osobe te služi gledanju „filma s društvom“. Također, u atriju *Kina* nalazi se i igraća konzola *PlayStation* kako bi mladi mogli igrati videoigrice. Uz navedeno važno je spomenuti i program *Film izvan okvira* koji donosi raznovrsne informacije vezane uz film putem različitih radionica, panela, okruglih stolova, promocija knjiga i časopisa te razgovora s redateljima i ostalim filmskim djelatnicima.

S: Koje je radno vrijeme Knjižnice?

K: *Knjižnica* radi svaki dan od 16:00 do 20:30 te srijedom od 9:00 do 20:30.

5.4. Izgled *Knjižnice Art-Kino*⁸⁹

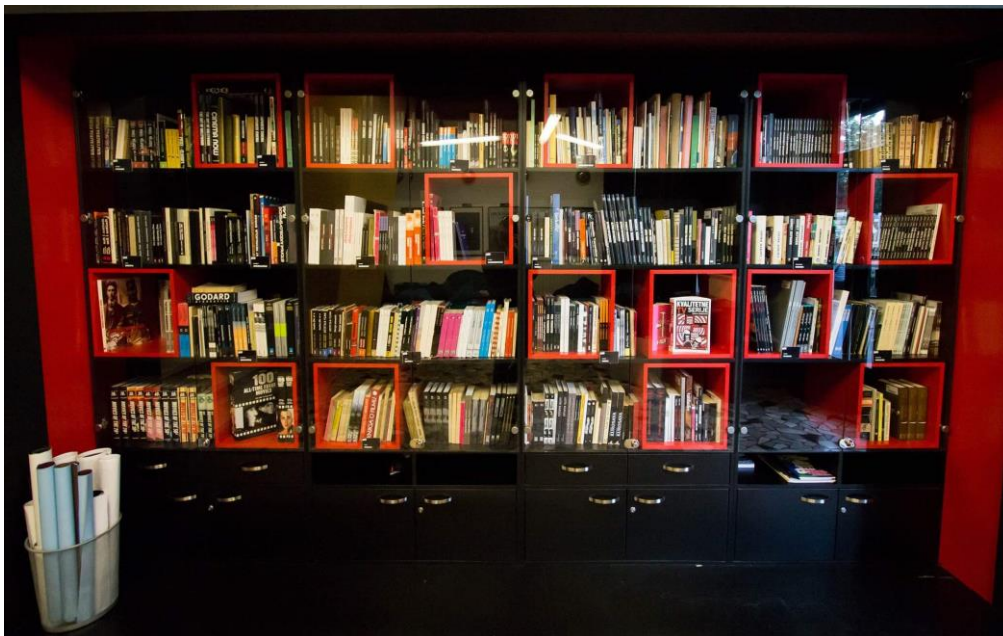

Fotografija 1. *Art-kino Croatia* izvana u čijem se atriju nalazi *Knjižnica Art-kino*

Fotografija 2: Atrij *Kina* - unutrašnjost *Knjižnice*

⁸⁹Autorstvo svih fotografija potpisuje prijatelj fotograf A. Matijaš.

Fotografija 3. Opća i Referentna zbirka

Fotografija 4. Periodika i Audiovizualna zbirka

Fotografija 5. Čitaonica i prostor za opuštanje

Fotografija 6: Prostor za radionice, panele, promocije i sl.

6. Zaključak

Vrijeme kojem svjedočimo obilježeno je brzim i uglavnom besplatnim dohvaćanjem znanja, no još je uvijek teško u nepreglednom prostranstvu dostupnih informacija pronaći one relevantne. U tom smislu specijalne knjižnice kao informacijski navigatori koji natkrovljuju određeno područje znanja pokazuju svoj društveni doprinos. Smještajući često decentralizirane informacije u jedan specijalizirani prostor, specijalne knjižnice čvrsta su podrška znanstvenom i stručnom radu te tako od izrazitog značaja za korisničku zajednicu. Specijalno knjižničarstvo u Hrvatskoj postoji već skoro dva stoljeća te neprestano prati kretanja na području informacijsko-komunikacijskih znanosti omogućujući tako širokoj javnosti stjecanje novih uvida, znanja i vještina.

Godine 2016. u Rijeci su otvorena vrata nove specijalne knjižnice u čijem se središtu po prvi put u Hrvatskoj pronašla knjižna građa vezana uz filmska djela, filmsku umjetnost te filmsku industriju. Nova knjižnica u sastavu ustanove *Art kino* nazvana je *Knjižnica Art-kino* te pripada tipu filmske knjižnice. Bogatim knjižničnim fondom koji čine brojne knjige i časopisi koji se bave temom filma te DVD-i suvremenih i klasičnih filmskih naslova brzo se uspjelo privući javnost na izradu svoje članske iskaznice. Vrlo je posjećena i Audiovizualna zavičajna zbirka koja nudi mogućnost gledanja filmova snimanih u Rijeci, o Rijeci ili su radovi riječkih autorica i autora čime se izravno daje podrška riječkoj filmskoj produkciji. Zanimljivost podataka koji proizlaze iz intervjua s voditeljicom *Knjižnice*, a koji govore o strukturi korisnika, nalazi se u broju od 13,36 % iz domene korisnika starijih od 60 godina. To dokazuje koliko je osobama treće životne dobi koje nisu zahvaćene valom digitalne revolucije važno na jednom mjestu imati okupljene informacije iz svijeta filma čijih se crno-bijelih početaka upravo oni najjasnije sjećaju. Veliki napredak u volumenu knjižničnog fonda prati se usporedbom jedinica građe iz godine u godinu, broj korisnika u neprestanom je porastu, a knjižnične se usluge proširuju novim i vrlo privlačnim programima.

Nastanak ove filmske knjižnice izvrstan je primjer reakcije jedne javne ustanove na potrebe svojih stalnih posjetitelja. Pronalaženjem glavnog orijentira u željama svojih korisnika utemeljena je knjižnica čija ponuda zadovoljava jedan novi, širok i iznimno važan, spektar potreba javnosti za obrazovanjem i zabavom. Ovaj rad pregledom zakonskih odrednica vezanih uz podizanje specijalnih knjižnica, prikazom ispravnog pristupanja audiovizualnoj i multimedijskoj građi te upućivanjem u oblikovanje riječke filmske knjižnice želi naglasiti potrebu za nastajanjem većeg broja knjižnica ovakvog tipa kako bi se zaštitila i očuvala filmska kulturna baština.

Literatura

1. Abbott, John E. ... et al. An Outline of a Project for Founding the Film Library of the Museum of Modern Art. // *Film History* 7, 3(1995), str. 325-335. Dostupno na: <http://www.jstor.org/stable/3815098> (19.11.2017.).
2. About. // Margaret Herrick Library. Dostupno na: <http://www.oscars.org/library/about> (7.11.2017.)
3. Academy of Motion Picture Arts and Sciences Library offers Web access to world-renowned collection devoted to history of motion pictures. // OCLC. Dostupno na: <https://www.oclc.org/en/news/releases/2012/201268.html> (7.11.2017.)
4. Aparac, T. Biti bibliotekar : jučer, danas sutra. // Digitalna zbirka Filozofskog fakulteta. Dostupno na: <http://www.ffzg.unizg.hr/infoz/biblio/nastava/dz/x/bbjds.htm> (15.10.2017.)
5. Art-kino Croatia – Rijeka. // Hrvatska mreža neovisnih kinoprikazivača. Dostupno na: <http://kinomreza.hr/kino-rijeka/> (3.11.2017.)
6. Barry, I. The Film Library and How It Grew. // *Film Quarterly* 22, 4(1969), str. 19-27. Dostupno na: <http://www.jstor.org/stable/1210306> (18.11.2017.)
7. Catapano, P. Creating 'Reel' Value: The Establishment of The Museum of Modern Art Film Library, 1935-1939. // *Film & History: An Interdisciplinary Journal of Film and Television Studies* 24, 3-4(1994), str. 28-46. Dostupno na: https://www.researchgate.net/profile/Peter_Catapano (18.11.2017.)
8. Collections. // Margaret Herrick Library. Dostupno na: <http://www.oscars.org/library/collections> (7.11.2017.)
9. Delfin Kanceljak, K. Autorska prava u medijskim industrijama. // *Uvod u medije / uredila Zrinjka Peruško*. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk : Hrvatsko sociološko društvo, 2011. Str. 291-313.
10. Faletar Tanacković, S.; Aparac-Jelušić, T. Ishodišta za proučavanje međudnosa baštinskih ustanova u 20. stoljeću: počeci teorijskih promišljanja. // *Libellarium* III, 2(2010), str. 183-206. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=115522 (5.11.2017.).

11. Film. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2017. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=19597> (26.10.2017.).
12. Gilić, N. Filmski medij. // Uvod u medije / uredila Zrinjka Peruško. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk : Hrvatsko sociološko društvo, 2011. Str. 87-108.
13. Home. // Margaret Herrick Library. Dostupno na: <http://www.oscars.org/library> (7.11.2017.).
14. Horvat, A. Zajedničko i posebno u stručnoj naobrazbi bibliotekara, arhivista i muzeologa. // Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture. Zbornik radova. Zagreb, 1998. Str. 29-37.
15. Horvat, A; Živković, D. Između javnosti i privatnosti : knjižnice u vremenu e-knjige. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2012. Str. 15-26.
16. Horvat, A; Živković, D. Knjižnice i autorsko pravo. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2009. Str. 79-84.
17. Hrvatski filmski arhiv (Hrvatska kinoteka). // Hrvatski državni arhiv. Dostupno na: <http://zagreb.arhiv.hr/hr/hda/fs-ovi/kinoteka.htm> (30.10.2017.).
18. Film archives. // ODLIS : Online Dictionary for Library and Information Science. Dostupno na: http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_f.aspx (10.11.2017.).
19. Film library. // ODLIS : Online Dictionary for Library and Information Science. Dostupno na: http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_f.aspx (10.11.2017.).
20. Informacija. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2017. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27405> (24.10.2017.).
21. Informacijsko doba : ekonomija društvo, kultura. Sv. 1, Uspon umreženog društva / Manuel Castells. Zagreb : Golden Marketing, 2000.
22. Informacijsko doba : ekonomija društvo, kultura. Sv. 3, Kraj tisućljeća / Manuel Castells. Zagreb : Golden Marketing, 2003.

23. ISBD : međunarodni standardni bibliografski opis / preporučila Skupina za pregled ISBD-a ; odobrio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. 299-323.
24. Kačer, H. Videogram kao predmet zaštite u hrvatskom pravu. // Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo 5(2004), str. 127-146.
25. Kinematograf. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2017. Dostupno na:
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=31481> (2.11.2017.).
26. Kinoteka. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2017. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=31543> (29.10.2017.).
27. Kolar, M. Kako su mediji mijenjali svijet // In medias res : časopis filozofije medija 2, 2(2013), str. 244-247. Dostupno na:
http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=169416 (25.10.2017.).
28. Kolbas, I. Mali pojmovnik arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije. // Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture. Zbornik radova. Zagreb, 1998. Str. 287-296.
29. Kukuljica, M. Zaštita i restauracija filmskoga gradiva. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2004.
30. Londonski manifest Pravična reforma autorskog prava za knjižnice u Europi / prijevod s engleskog Daniela Živković. Dostupno na:
http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/novosti/o709_Londonski_manifest_prijevod.pdf (28.10.2017.).
31. Martek, A. Znanja i vještine knjižničara u specijalnim arhivskim knjižnicama na primjeru Knjižnice Hrvatskog državnog arhiva. // Arhivski vjesnik 52(2009), str. 171-182. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=73539 (15.10.2017.).

32. Medij. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2017. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39755> (25.10.2017.).
33. Peterlić, A. Filmski zapis. // Osnove teorije filma. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2001. Str. 1-43.
34. Petruško, Z. Što su mediji? // Uvod u medije / uredila Zrinjka Peruško. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk : Hrvatsko sociološko društvo, 2011. Str. 15-40.
35. Pravilnik o Upisniku knjižnica i knjižnica u sastavu. // Narodne novine 139/1998. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1998_10_139_1716.html (12.10.2017.)
36. Royan, B. ... et al. Smjernice za audiovizualnu i multimedijску građu u knjižnicama i drugim ustanovama. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005.
37. Standard za specijalne knjižnice u Republici Hrvatskoj (nacrt), 2011. u postupku prihvaćanja. Dostupno na: <http://hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/Standardi/> (12.10.2017.)
38. Stipanov, J. Povijest knjižnica i knjižničarstva u Hrvatskoj - od početaka do današnjih dana. Zagreb : Školska knjiga, 2015.
39. Strategija razvoja specijalnih knjižnica u Republici Hrvatskoj 2012.-2015. - nacrt, verzija 1 -. Dostupno na: http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/05/Strategija-razvoja-specijalnih-knjiznica-nacrt-v1-_1_.pdf (13.10.2017.)
40. Šegrt, A. Specijalna filmska knjižnica Art-kino. // Urbancult. Dostupno na: <http://www.urbancult.hr/27981.aspx> (13.11.2017.)
41. Špac, V. ... et al. Status i pravni položaj knjižnica i knjižničara : stanje u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama. // Knjižnice: kamo i kako dalje? : pohrana i zaštita knjižnične građe : profesija „knjižničar“??? : usluge i korisnici/ 12. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, Opatija, 11. – 14. svibnja 2011. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Str. 79-99.

42. Špac, V.; Martek, A. Specijalne knjižnice i strategija razvoja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 3(2013), str. 1-12. Dostupno na:
http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=170297 (12.10.2017.)
43. Što su srodna prava? // Državni zavod za intelektualno vlasništvo. Dostupno na:
<http://www.dziv.hr/hr/intelektualno-vlasnistvo/autorsko-pravo/srodna-prava/>
(19.11.2017.).
44. Šute, S. Oblikovanje filmske priručne knjižnice u Hrvatskom filmskom arhivu. // Arhivski vjesnik 54(2011), str. 249-263. Dostupno na:
http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=133971 (30.10. i 13.11.2017.)
45. Tehnologija. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2017. Dostupno na:
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60658> (20.10.2017.).
46. Vrana, R.; Kovačević, J. Položaj knjižnice u umreženom društvu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 3/4(2010), str. 25-41. Dostupno na:
http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=119732 (25.10.2017.)
47. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. // Narodne novine 167(2003). Dostupno na:
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html (27.10.2017.).
48. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima. // Narodne novine 127/2014. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_10_127_2400.html (19.11.2017.)
49. Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_10_105_1616.html (12.10.2017.).
50. Žigo, S. Povijest kina : obnova kontinuiteta. // Art-kino. Dostupno na: <https://www.art-kino.org/hr/o-kinu/povijest-kina> (3.11.2017.)
51. Živković, D. Elektronička knjiga : neka autorskoppravna pitanja. // Vizija i stvarnost : zbornik u povodu 40 godina djelovanja Aleksandre Horvat u knjižničarstvu. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2016. Str. 153-167.
52. Živković, D. Elektronička knjiga. Zagreb : Multigraf, 2001.

Popis fotografija

Fotografija 1. <i>Art-kino Croatia</i> izvana u čijem se atriju nalazi <i>Knjižnica Art-kino</i>	38
Fotografija 2: Atrij <i>Kina</i> - unutrašnjost <i>Knjižnice</i>	38
Fotografija 3. Opća i Referentna zbirka	39
Fotografija 4. Periodika i Audiovizualna zbirka	39
Fotografija 5. Čitaonica i prostor za opuštanje.....	40
Fotografija 6: Prostor za radionice, panele, promocije i sl.....	40

Sažetak

Devetnaestostoljetni film, iako stariji od pojave informacijsko-tehnološke revolucije, više od stoljeća zadržava kontinuitet kao jedan od najzanimljivijih i najcjenjenijih medija. Svoju popularnost filmski je medij stekao u posebnim prostorijama za projiciranje – kinima, a vrlo se brzo s pojavom legalnih nosača slike i zvuka zavukao i u mnoga kućanstva. Širenjem filmske proizvodnje i razvojem bogatih nacionalnih produkcija javlja se potreba za skladištenjem velikog broja filmova pa se u te svrhe otvaraju prvi filmski arhivi. Istovremeno nastaju i brojni tekstovi na temu filma koji su također iziskivali odgovarajući prostor što je dovelo do osnivanja filmskih knjižnica. Ovaj diplomski rad predstavit će proces nastanka *Knjižnice Art-kino* u Rijeci – prve hrvatske filmske specijalne knjižnice otvorenog tipa. Uz predstavljanje filmskog medija i naglašavanje važnosti pohrane filmskih proizvoda rad će predočiti koje su značajke specijalnog knjižničarstva, kako je informacijsko-tehnološka revolucija zahvatila knjižničnu djelatnost te koja su autorskoppravna rješenja donesena kad je u pitanju audiovizualna i multimedijaska građa.

Ključne riječi: filmski medij, filmski arhiv, filmska knjižnica, specijalna knjižnica, *Knjižnica Art-kino*

Summary

The 19th century invention of film – although much older than the revolution in information and technology – introduced a medium which still continues to be one of the most intriguing and respected media. As a medium, film first achieved its popularity in specialized projection rooms – cinemas – only to spread rapidly across households via digital video and audio discs. As the movie industry developed – and with it strong national cinematography – the need for archiving a great number of films grew, which paved the way for the first institutionalized film archives. At the same time, many film-related texts had begun to be published, all of which requiring adequate storage of its own; thus the first film libraries were created. This paper will present the process of establishing the film library “Knjižnica Art-kino” [“Art-cinema Library”] in Rijeka – the first special open-access film library in Croatia. Other than presenting the film medium and emphasizing the importance of archiving film material, this paper will discuss the various characteristics of special libraries – how the advances in information and technology impacted library practices, as well as how the matter of copyright has been dealt with when it comes to audiovisual material and multimedia.

Keywords: film medium, film archive, film library, special library, *Knjižnica Art-kino*